

วารสารยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม

Journal of Social Development Strategy (JSDS)

วารสารวิชาการชั้นนำในการสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้เชิงยุทธศาสตร์และ
พหุวิทยาการด้านการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ
และส่งเสริมความเท่าเทียมในทุกมิติ

วารสารยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม
Journal of Social Development
Strategy

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2
(พฤษภาคม – สิงหาคม 2567)
Vol.1 No.2
(May – August 2024)

ISSN: 3088-2567

วัตถุประสงค์

วารสารยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมมุ่งเน้นการเผยแพร่งานวิจัยและองค์ความรู้เชิงกลยุทธ์ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาคนและสังคมในทุกมิติ วารสารนี้เปิดรับบทความที่หลากหลาย ตั้งแต่งานวิจัยเชิงทฤษฎีไปจนถึงการปฏิบัติในพื้นที่จริง โดยมีขอบเขตครอบคลุมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม และการพัฒนามนุษย์ วารสารเน้นการหลอมรวมศาสตร์พหุวิทยาการ เพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่และแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมความเท่าเทียมในสังคม

กำหนดการเผยแพร่

วารสารเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ (ราย 4 เดือน) คือ ฉบับที่ 1 ระหว่าง มกราคม-เมษายน ฉบับที่ 2 ระหว่าง พฤษภาคม-สิงหาคม และ ฉบับที่ 3 ระหว่าง กันยายน-ธันวาคม

คณะที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์.ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์.ดร.วินิจ ฝาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.ชุติมันต์ สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.วิกรม บุญนุ่น	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บรรณาธิการบริหาร

ดร.สมถวิล เอี่ยมโก๋ มุลนิธิจิตอาสา

กองบรรณาธิการ

1. รองศาสตราจารย์.ดร.ปัญญา เลิศไกร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.ณรงค์ ใจเที่ยง	สถาบันพระบรมราชชนก
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.ลัญจกร นิลกาญจน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
4. ดร.ธนพงษ์ พรหมใหม่	มหาวิทยาลัยพะเยา
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.กฤตพร แซ่แง่ สายจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
6. ดร.บุญเลิศ วีระพรการณ	มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
7. ดร.กนกวรรณ เอี่ยมชัย	นักวิชาการอิสระ
8. ดร.เรวัตร แก้วทองมูล	วิทยาลัยเทคนิคเวียงป่าเป้า
9. ดร.ปรีวิชญ์ ไชยประเสริฐ	วิทยาลัยเทคนิคนครสวรรค์
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.ธนพล แสงสุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ธีรวัชร แก้วเปี้ย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
12. ดร.กิตติ สุทธิจิระพันธ์	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ฝ่ายจัดการวารสาร

นายเดชัส คนมัน

สำนักงาน

มูลนิธิจิตอาสา เลขที่ 58 หมู่ 15 บ้านใหม่เจริญมิตร ต.เจริญเมือง อ.พาน จ.เชียงราย 57120

จัดพิมพ์โดย

มูลนิธิจิตอาสา เลขที่ 58 หมู่ 15 บ้านใหม่เจริญมิตร ต.เจริญเมือง อ.พาน จ.เชียงราย 57120

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2567)

1. รองศาสตราจารย์ ดร.บุษมณี ยี่หะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
2. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ จันตะนี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. รองศาสตราจารย์ ดร.กฤติกา แสนโพน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
4. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
5. ดร.วรรณะ รัตนพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
6. ดร.กรรณวิทย์ ช่วยอุปการ	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
8. ดร.กนกวรรณ เอี่ยมไชย	นักวิชาการอิสระ
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลัญจกร นิลกาญจน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แดนวิชัย สายรักษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บทบรรณาธิการ

วารสารยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม ฉบับนี้เป็นปีที่ 1 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2567 เป็นฉบับที่ 2 ของการจัดพิมพ์ ซึ่งมุ่งเน้นการเผยแพร่งานวิจัยและองค์ความรู้เชิงกลยุทธ์ เพื่อขับเคลื่อน การพัฒนามนุษย์และสังคมในทุกมิติ วารสารนี้เปิดรับบทความที่หลากหลาย ตั้งแต่งานวิจัยเชิงทฤษฎีไปจนถึง การปฏิบัติในพื้นที่จริง โดยมีขอบเขตครอบคลุมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม และการพัฒนามนุษย์ วารสารเน้นการหลอมรวมศาสตร์สหวิทยาการ เพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่และ แนวทางเชิงยุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมความเท่าเทียมในสังคม

ฉบับนี้มีบทความวิจัยและบทความวิชาการที่ได้รับการคัดเลือกทั้งสิ้น 4 บทความ ประกอบด้วย บทความวิจัยจำนวน 1 เรื่อง คือ 1) แนวทางการพัฒนาอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง อำเภอเวียงชัย จังหวัด เชียงราย โดย จิราวุธ แก้วเชื่อน, วิกรม บุญนุ่น, นาวัน พรหมใจสา และชาญชัย ฤทธิร่วม

บทความวิชาการจำนวน 3 บทความ คือ 1) อทวนิยมในมุมมองนักนิติศาสตร์ไทย : กรณีศึกษา ศาสนาเบคอน โดย วิภา พันธนะบุรณ์, วรณัฐ บุญเจริญ และพิทักษ์ ศศิสุวรรณ 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนา สุขภาพระบบปฐมภูมิ โดย ณรงค์ ใจเที่ยง, วิกรม บุญนุ่น, โกมินทร์ วังอ่อน และชาญชัย ฤทธิร่วม 3) ทิศ ทางการขับเคลื่อนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมสู่ชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิตและเศรษฐกิจ ชุมชนจังหวัดเชียงราย โดย เพ็ญพรรณ โกมลิมศรี, เบญจมาศ เมืองเกษม, นาวัน พรหมใจสา และโกมินทร์ วังอ่อน

กองบรรณาธิการต้องขอขอบพระคุณเจ้าของบทความทุกท่านที่เชื่อมั่นและไว้วางใจให้วารสาร ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม ทำหน้าที่ในการเผยแพร่ผลงานของท่าน และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ อนุเคราะห์กลั่นกรองและปรับปรุงบทความให้มีความถูกต้องตามหลักวิชาการ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับ นี้จะเป็นประโยชน์และนำไปสู่มุมมองที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม ภูมิภาค และประเทศชาติต่อไป

(ดร.สมถวิล เอี่ยมโก)

บรรณาธิการ

ทัศนะและข้อคิดเห็นของบทความในวารสารนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน จึงไม่ถือเป็นทัศนะและความ รับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ	ข
คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ	ค
บทบรรณาธิการ	ง

บทความวิจัย

แนวทางการพัฒนาอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย	1
จิราวุฒิ แก้วเชื่อน, วิกรม บุญนุ่น, นาวัน พรหมใจสา และชาญชัย ฤทธิร่วม	

บทความวิชาการ

อเทวนิยมในมุมมองนักนิติศาสตร์ไทย : กรณีศึกษาศาสนาเบคอน	15
วิภา พันธนะบุรณ์, วรณัฐ บุญเจริญ และพิทักษ์ ศศิสุวรรณ	
ยุทธศาสตร์การพัฒนาสุขภาพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิ	28
ณรงค์ ใจเที่ยง, วิกรม บุญนุ่น, โกมินทร์ วังอ่อน และชาญชัย ฤทธิร่วม	
ทิศทางการขับเคลื่อนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมสู่ชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพการ	41
ผลิตและเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดเชียงราย	
เพ็ญพรรณ โกมลมิศร์, เบญจมาศ เมืองเกษม, นาวัน พรหมใจสา และโกมินทร์ วังอ่อน	

แนวทางการพัฒนาอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง

อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

Guidelines for the Development of Nonglang Natural Reservoir

Wiang Chai District, Chiang Rai Province

จิราวุฒิ แก้วเขื่อน, วิกรม บุญนุ่น, นาวัน พรหมใจสา และชาญชัย ฤทธิร่วม

Jeravut keawken, Vikrom Boonnun, Nawin Promjaisa and Chanchai Rittirum

บทคัดย่อ

แหล่งน้ำธรรมชาติจังหวัดเชียงรายมีหนองน้ำตามธรรมชาติไม่น้อยกว่า 280 แห่ง คิดเป็นพื้นที่ที่รวม 205 ตารางกิโลเมตร หนองน้ำใหญ่ที่สุดคือ หนองหลวง อยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอเวียงชัย และอำเภอเมือง แนวทางในการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวงและความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย สร้างยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย และเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์การบริหารจัดการและวิธีการ บริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนา โดย การเข้าบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย ได้ต้องใช้หลักในการบริหารจัดการเชิงบูรณาการจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน จึงจะสามารถทำให้การบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย ตามแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่เหมาะสมเพื่อนำเข้าไปใช้ในพื้นที่ ให้มีมิติ ที่หลากหลายด้าน ทำให้ทราบถึงข้อมูลบริบทของอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวงจังหวัดเชียงราย ผลลัพธ์เพื่อให้ได้ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย ตลอดจนจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวงจังหวัดเชียงรายจะช่วยให้ราษฎรมีอาชีพ รายได้ ลดรายจ่าย มีแหล่งอาหารโปรตีนราคาถูก สร้างอาชีพและพัฒนาสอดคล้องกับนโยบายของประเทศและของจังหวัด เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาอ่างเก็บน้ำ ยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการน้ำ

Abstract

Natural water sources in Chiang Rai Province have no less than 280 natural ponds, representing a total area of 205 square kilometers. The largest swamp is Nong Luang in the area. Wiang chai District and Mueang District Guidelines for developing management strategies

for Nong Luang natural reservoirs Chiang Rai Province. The objective is to study the general condition of Nong Luang Natural Reservoir and the needs of local administrative organizations in managing Nong Luang Natural Reservoir. Chiang Rai Province Create a strategy for managing the Nong Luang natural reservoir. Chiang Rai Province and make policy recommendations regarding the management of the Nong Luang natural reservoir. Chiang Rai Province To prepare strategic proposals for management and methods. Manage the Nong Luang Natural Reservoir Chiang Rai Province.

From the study of guidelines for developing the Nong Luang natural reservoir. Wiang Chai District Chiang Rai Province as a guideline for development By taking over the management of Nong Luang Natural Reservoir Chiang Rai Province The principles of integrated management from all sectors, including the government, private sector, and citizens, must be used in order to be able to manage the Nong Luang natural reservoir. Chiang Rai Province according to guidelines for natural resource management appropriate for use in the area to have various dimensions Makes you aware of the context information of Nong Luang Natural Reservoir, Chiang Rai Province. Results to obtain management strategies for the Nong Luang natural reservoir. Chiang Rai Province As well as making policy recommendations for the management of Nong Luang Natural Reservoir. Chiang Rai Province will help the people have a career, income, reduce expenses, and have a source of cheap protein food. Create careers and develop in accordance with national and provincial policies. for continued stability and sustainability.

Keywords : reservoir development guidelines, strategies, water management

บทนำ

การบริหารจัดการน้ำในแหล่งน้ำถือเป็นยุทธศาสตร์ระดับโลก ในประเทศไทยเราก็เช่นกันมีแหล่งน้ำมากมายกระจายไปทุกภาคของประเทศไทย ในส่วนของประเทศไทย มีกระทรวง ที่เกี่ยวข้องอยู่หลายส่วน และได้มีการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ชาติ โดย สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช) Office of the National Water Resources (ONWR) นอกจากนั้น กรมชลประทานได้มีการเขียนแผนแม่บทการพัฒนาอ่างเก็บน้ำธรรมชาติในระดับประเทศ ด้วยเช่นกัน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐดังกล่าว ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับภาค ระดับจังหวัด เพื่อให้คณะกรรมการในแต่ละภาค และ ทบพทวนบัญชีรายนามอ่างเก็บน้ำธรรมชาติที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ การเสนอ ยกกระทบอ่างเก็บน้ำธรรมชาติที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่นขึ้นทะเบียนเป็นอ่างเก็บน้ำธรรมชาติที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ และเสนออ่างเก็บน้ำธรรมชาติที่มีความสำคัญเร่งด่วนสมควรได้รับการคุ้มครอง พื้นฟู และศึกษาสำรวจรวมทั้งจัดทำทะเบียนอ่าง

เก็บน้ำธรรมชาติที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติของประเทศไทย ขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2552 ซึ่งจะทำให้แต่ละจังหวัดสามารถที่จะเดินหน้ายุทธศาสตร์การจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนจังหวัดเชียงรายก็มีการจัดตั้งคณะกรรมการทรัพยากรน้ำระดับจังหวัด เพื่อ บูรณาการในการกำหนดยุทธศาสตร์และการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติในจังหวัดเชียงรายร่วมกันทุกหน่วยงาน เช่นกัน โดยปี 2560-2565 นี้ รัฐบาล โดย รองนายกรัฐมนตรี พลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ ที่รับผิดชอบเรื่องยุทธศาสตร์การจัดการน้ำระดับประเทศได้ตรวจเยี่ยมราชการในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ณ หอนงหลวง อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2565 เวลา 13.30 น. และได้ให้ความสนใจที่จะพัฒนาอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหอนงหลวง แหล่งน้ำธรรมชาติจังหวัดเชียงรายมีหอนงน้ำตามธรรมชาติไม่น้อยกว่า 280 แห่ง คิดเป็นพื้นที่ที่รวม 205 ตารางกิโลเมตร หอนงน้ำใหญ่ที่สุดคือ หอนงหลวง อยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอเวียงชัย และอำเภอเมือง หอนงหลวง เป็นอ่างเก็บน้ำธรรมชาติที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของจังหวัดเชียงราย มีพื้นที่ประมาณ 8000 ไร่ ตั้งอยู่ในพื้นที่ 3 ตำบล 2 อำเภอ คือ ตำบลเวียงชัย อำเภอเวียงชัย จำนวนกว่า 1000 ไร่ ตำบลดอนศิลา อำเภอเวียงชัย จำนวนกว่า 1000 ไร่ และตำบลห้วยสัก อำเภอเมืองเชียงรายกว่า 6000 ไร่ ทั้งนี้บริเวณรอบอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหอนงหลวงเชียงราย มีเกาะปรากฏอยู่ทั้งหมด คือ 1) เกาะแม่หม้าย 2) เกาะดงมะเฟือง 3) เกาะสันป่าเป้า 4) เกาะสันกลาง 5) เกาะทองกวาว 6) เกาะไหมเย็บ(เกาะแม่หีบ) 7) เกาะขนุน และ 8) เกาะไผ่เหมย สภาพการเกษตรและการประมง สภาพโดยทั่วไปบริเวณหอนงหลวงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากหอนงหลวงแบ่งเป็น 4 บริเวณ ดังนี้

(1) พื้นที่หอนงหลวงและพื้นที่รอบหอนงหลวง มีพื้นที่ทั้งหมด 16,810 ไร่ ใช้เป็นพื้นที่ในการปลูกพืชเพียง 5,979 ไร่ (ร้อยละ 35.57 ของพื้นที่ทั้งหมด) โดยเป็นพื้นที่ในการทำนาข้าว รองลงมาคือ พืชไร่ เช่น ข้าวโพด

(2) พื้นที่เพาะปลูกท้ายน้ำของหอนงหลวง ประกอบด้วย

- พื้นที่เพาะปลูกฝายดอนมูล จำนวน 3,916 ไร่ (ฝั่งซ้ายของลำน้ำแม่ น้ำสกิน)
- พื้นที่เพาะฝายเวียงแก้ว จำนวน 2,890 ไร่ (ฝั่งขวาของลำน้ำแม่ น้ำสกิน)

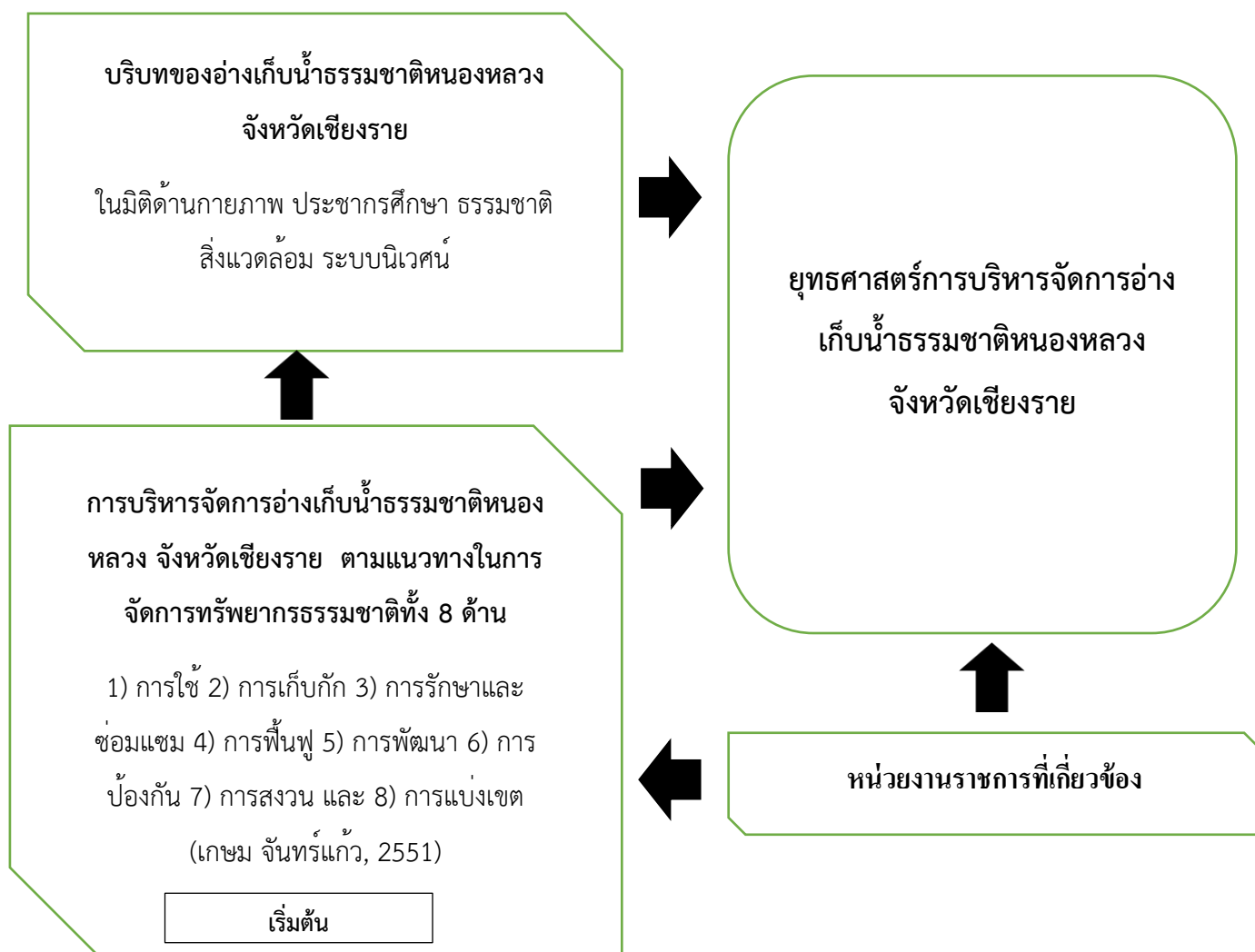
(3) พื้นที่ท้ายน้ำของหอนงหลวง มีพื้นที่ทั้งหมด 19,200 ไร่ ประกอบด้วยพื้นที่ราบลุ่มและพื้นที่ดอน โดยเป็นพื้นที่ปลูกพืชทั้งหมด 17,428 ไร่ (พื้นที่นาข้าว 16,966 ไร่ พืชไร่ 288 ไร่ และพื้นที่สวน)

(4) การประมงในหอนงหลวง โดยสถานีประมงจังหวัดได้ปล่อยพันธุ์ปลาเป็นประจำเกือบทุกปี (Basic information Nong Luang,2566)

หน่วยงานราชการชลประทานจังหวัดเชียงราย มีการเข้าไปดูแลพัฒนาเชิงพื้นที่บางส่วน และกรมประมงบางส่วน แต่ก็ไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะงบประมาณไม่เพียงพอ อีกปัจจัย เนื่องด้วยมีปัญหาเรื่องการรุกล้ำพื้นที่โดยรอบหอนงหลวงจากทั้งประชาชนและเอกชน ฉะนั้นถ้าจะเข้าบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหอนงหลวง จังหวัดเชียงราย ได้ต้องใช้การบริหารจัดการเชิงบูรณาการจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน จึงจะสามารถทำให้การบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติ

หนองหลวง จังหวัดเชียงราย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นบทความวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนขอนำเสนอแนวทางในการพัฒนาอ่างเก็บน้ำธรรมชาติ หนองหลวง จังหวัดเชียงราย เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและหรือวิธีการปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

กรอบแนวทางในการพัฒนาอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง

ในการพัฒนาอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวงมีหลักการและแนวคิดสำหรับกระบวนการพัฒนาดังนี้

การบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย ตามแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้ง 8 ด้าน

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการดำเนินการอย่างมีระบบในการจัดการให้ทรัพยากรธรรมชาติสามารถสนองความต้องการของมนุษย์ด้วยการสร้างกลไกควบคุม โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อม และมีใช้ในอนาคตต่อไป (Kasem Chankaew, 2008) ได้ระบุไว้ว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะเป็นไปตามวิธีการอนุรักษ์ 8 วิธี ได้แก่ 3.1) การใช้ 3.2) การเก็บกัก 3.3) การรักษาและซ่อมแซม 3.4) การฟื้นฟู 3.5) การพัฒนา 3.6) การป้องกัน 3.7) การสงวน และ 3.8) การแบ่งเขต มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1) การใช้ หมายถึง การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และใช้อย่างยั่งยืน เช่น การใช้น้ำอย่างประหยัด การใช้สมุดให้หมดเล่ม และการใช้กระดาษทั้งสองหน้า เป็นต้น

3.2) การเก็บกัก หมายถึง การรวบรวมและเก็บกักสิ่งที่มีแนวโน้มขาดแคลน เช่น การเก็บกักน้ำเพื่อใช้ในฤดูแล้ง การเก็บเมล็ดพันธุ์ และการถนอมอาหาร เป็นต้น

3.3) การรักษาและซ่อมแซม หมายถึง การดำเนินการใด ๆ กับทรัพยากรที่ขาดไปหรือเสื่อมโทรม เพื่อให้ฟื้นคืนสภาพเดิมได้ อาจใช้เทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างขึ้นเข้ามาช่วย เช่น การซ่อมโต๊ะเก้าอี้ เป็นต้น

3.4) การฟื้นฟู หมายถึง การดำเนินการใด ๆ ต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม เพื่อให้กลับเป็นปกติ และใช้ประโยชน์ต่อไป ต้องใช้ระยะเวลาและเทคโนโลยีเข้ามาช่วย เช่น การบำรุงรักษาสภาพดินโดยการใส่ปุ๋ยอินทรีย์ และการบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

3.5) การพัฒนา หมายถึง การทำสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดผลผลิตที่ดีขึ้น ต้องใช้เทคโนโลยีและการวางแผนที่ดี เช่น การใช้เทคโนโลยีในการผลิตพืชและสัตว์ให้มีปริมาณมากพอ กับความต้องการของตลาด เป็นต้น

3.6) การป้องกัน หมายถึง การป้องกันสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ให้อุกลามมากกว่านี้ เช่น การปลูกหญ้าแฝก เพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน หรือการทำแนวกันไฟ เพื่อป้องกันไฟป่า เป็นต้น

3.7) การสงวน หมายถึง การเก็บไว้โดยไม่ให้นำไปใช้ด้วยวิธีใด ๆ ก็ตาม ซึ่งการสงวนจะเกี่ยวข้องกับกฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้การสงวนมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น สัตว์ป่าสงวน (นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร แรดขาว เลียงผา) หรือเขตป่าสงวน (ไม้สัก ไม้ยาง ของป่า) เป็นต้น

3.8) การแบ่งเขต หมายถึง การแบ่งเขต จัดกลุ่ม ประเภทตามคุณสมบัติของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การอนุรักษ์ได้ผล เช่น เขตอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น

บริบทของอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย

การบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย

หนองหลวงเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ของจังหวัดเชียงราย มีขนาดพื้นที่ประมาณ 9,000 ไร่ (พื้นที่หนองน้ำ พื้นที่บกและพื้นที่เกาะ) พื้นที่คาบเกี่ยว 2 อำเภอ คือ อำเภอเมืองและอำเภอเวียงชัย โดยน้ำ

จากหนองหลวงไหลลงลำน้ำแม่สกกินและไปลงลำน้ำแม่หางและแม่กก ตามลำดับ หนองหลวงมีพื้นที่รับน้ำฝนประมาณ 166 ตารางกิโลเมตร มีปริมาณน้ำท่าอยู่ระหว่าง 21-69 ล้านลูกบาศก์เมตร/ปี (โดยเฉลี่ยเท่ากับ 42 ล้านลูกบาศก์เมตร/ปี) ปริมาณน้ำเก็บกักของหนองหลวงประมาณ 9.81 ล้านลูกบาศก์เมตร

สภาพโดยทั่วไปบริเวณหนองหลวงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากหนองหลวงแบ่งเป็น 4 บริเวณ ดังนี้

(1) พื้นที่หนองหลวงและพื้นที่รอบหนองหลวง มีพื้นที่ทั้งหมด 16,810 ไร่ ใช้เป็นพื้นที่ในการปลูกพืชเพียง 5,979 ไร่ (ร้อยละ 35.57 ของพื้นที่ทั้งหมด) โดยเป็นพื้นที่ในการทำนาข้าว รองลงมาคือ พืชไร่ เช่น ข้าวโพด

(2) พื้นที่เพาะปลูกทำนํ้าของหนองหลวง ประกอบด้วย

- พื้นที่เพาะปลูกฝายดอนมูล จำนวน 3,916 ไร่ (ฝั่งซ้ายของลำน้ำแม่สกกิน)
- พื้นที่เพาะปลูกฝายเวียงแก้ว จำนวน 2,890 ไร่ (ฝั่งขวาของลำน้ำแม่สกกิน)

(3) พื้นที่ทำนํ้าของหนองหลวง มีพื้นที่ทั้งหมด 19,200 ไร่ ประกอบด้วยพื้นที่ราบลุ่มและพื้นที่ดอน โดยเป็นพื้นที่ปลูกพืชทั้งหมด 17,428 ไร่ (พื้นที่นาข้าว 16,966 ไร่ พืชไร่ 288 ไร่ และพื้นที่สวน)

(4) การประมงในหนองหลวง โดยสถานีประมงจังหวัดได้ปล่อยพันธุ์ปลาเป็นประจำเกือบทุกปี (Basic information Nong Luang, 2566)

ถ้าจะเข้าบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวงจังหวัดเชียงรายได้ต้องใช้การบริหารจัดการเชิงบูรณาการจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน จึงจะสามารถทำให้การบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการยุทธศาสตร์ของหน่วยงานภาครัฐ

การบริหารยุทธศาสตร์ภาครัฐ คือ การบริหารจัดการภาครัฐที่ช่วยให้องค์กรภาครัฐตระหนักถึงความสามารถขององค์กร จุดแข็งและจุดอ่อนภายในองค์กร โอกาสและอุปสรรคขององค์กรที่เป็นผลกระทบมาจากสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ผู้บริหารและพนักงานได้มีการตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลงเห็นโอกาสใหม่ ๆ และข้อจำกัดที่อาจเกิดขึ้น เปิดโอกาสให้ผู้บริหารและพนักงานในระดับต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการบริหาร ทำให้ได้พัฒนาความคิด และช่วยลดการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ (Supanee Saritwanich, 2010) ทั้งยังช่วยให้องค์กรมีทิศทางและแนวทางในการดำเนินงานที่ชัดเจน มีความสามารถในการแข่งขัน สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทั้งจากสภาพแวดล้อมภายในและ สภาพแวดล้อมภายนอก และในท้ายที่สุดจะช่วยให้องค์กรมีประสิทธิภาพสูง และสามารถบรรลุเป้าหมายขององค์กร

การบริหารยุทธศาสตร์ภาครัฐประกอบไปด้วยการตัดสินใจและการดำเนินการในการกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy Formulation) นำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ (Strategy Implementation) และการประเมินผลยุทธศาสตร์ (Strategy Evaluation)

อย่างไรก็ตามการบริหารยุทธศาสตร์ภาครัฐที่จะมีประสิทธิภาพได้นั้น ปัจจัยส่วนหนึ่งคือการมีจุดเริ่มต้นที่ดีคือการมีแผนยุทธศาสตร์ภาครัฐที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์การ องค์ประกอบของแผนยุทธศาสตร์ภาครัฐ (สำนักงานกระทรวงการคลัง ควรจะต้องมีความสอดคล้องกลมกลืนกันเพื่อเป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยแผนยุทธศาสตร์ภาครัฐควรจะต้องประกอบไปด้วย

- 1) วิสัยทัศน์ (Vision) คือ องค์การเราปรารถนาจะเป็นอะไรหรือจะไปถึงไหนในอนาคต
- 2) ค่านิยมร่วม (Shared Value) คือ พฤติกรรมหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่บุคลากรในองค์การกระทำหรือยึดถือ ร่วมกันด้วยความสมัครใจ เป็นสิ่งที่ผูกบุคลากรในองค์การไว้ด้วยกันและเป็นแรงผลักดันให้องค์การ ก้าวไปข้างหน้าเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ที่วางไว้
- 3) พันธกิจ (Mission) คือ สิ่งที่องค์การเราทำและเป็นเหตุผลของการดำรงอยู่ขององค์การเรา ซึ่งพันธกิจ เหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ทำให้เราบรรลุวิสัยทัศน์
- 4) ยุทธศาสตร์ (Strategy) คือ นโยบายหรือแผนการดำเนินงานที่แสดงให้เห็นถึงทิศทางการดำเนินงาน ขององค์การ โดยคาดหวังว่าหากยุทธศาสตร์ประสบความสำเร็จ องค์การก็จะบรรลุวิสัยทัศน์
- 5) เป้าประสงค์ตามประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Goal) คือสิ่งที่องค์การประสงค์จะเห็นหรือให้เกิดขึ้น หลังจากมีการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้ (ยุทธศาสตร์ประสบความสำเร็จ)
- 6) กลยุทธ์ (Tactic) คือ แนวทางการดำเนินงานเพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์โดยคาดหวังว่าหากกลยุทธ์ประสบความสำเร็จ ยุทธศาสตร์จะประสบความสำเร็จ
- 7) ตัวชี้วัด (Indicator) คือ เครื่องมือทางการบริหารที่สำคัญที่จะช่วยให้ทราบว่าการดำเนินกลวิธี (โครงการ) กลยุทธ์ (แผนงาน) และยุทธศาสตร์ (แผน) ต่าง ๆ ได้ไปถึงในจุดใดบรรลุวัตถุประสงค์จุดมุ่งหมาย และเป้าหมายมากน้อยแค่ไหน
- 8) ค่าเป้าหมาย (Target) คือ ผลในเชิงปริมาณและ/หรือคุณภาพตามตัวชี้วัด 2
- 9) โครงการ (Project) คือ งานประเภทหนึ่ง (ที่มีกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงาน) ที่ถูกกำหนดขึ้นในองค์การเพื่อจะแปลงเจตนารมณ์ในเชิงกลยุทธ์ให้กลายเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างได้ผลตรงตามความต้องการของผู้รับบริการ โดยคาดหวังว่าหากโครงการประสบความสำเร็จกลยุทธ์จะประสบความสำเร็จ

ลักษณะของการบริหารยุทธศาสตร์ภาครัฐที่ดี

- 1) การกำหนดยุทธศาสตร์ต้องเป็นกระบวนการที่มีส่วนร่วมจากทั้งผู้บริหารและพนักงาน และหากเป็นไปได้ควรรวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์การ โดยมุ่งหวังให้เกิดการยอมรับในยุทธศาสตร์จากทุกฝ่ายที่

เกี่ยวข้องในขณะเดียวกันจะต้องมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการบริหารยุทธศาสตร์ให้กับทุก ๆ ฝ่ายในองค์กรเพื่อให้ทราบถึงความสำคัญและวัตถุประสงค์ของการจัดทำยุทธศาสตร์

2) ยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นมา (ประกอบไปด้วย วิสัยทัศน์และพันธกิจขององค์กรค่านิยมร่วม ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ตามประเด็นยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด ค่าเป้าหมายแผนงาน/โครงการ งบประมาณ และผู้รับผิดชอบแผนงาน/โครงการ) ต้องครอบคลุมทุกพันธกิจขององค์กรและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าเป้าหมายตามตัวชี้วัดและวิสัยทัศน์ต้องอยู่ในระดับที่ท้าทายแต่เป็นไปได้

3) ยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นมาต้องมีความชัดเจน โดยในแผนยุทธศาสตร์อาจจำเป็นจะต้องมีคำอธิบายประกอบเพื่อให้หน่วยงานสามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอธิบายวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ และตัวชี้วัด

4) ทุกหัวข้อหรือประเด็นในแผนยุทธศาสตร์ต้องสอดคล้องเชื่อมโยงกัน เพื่อให้ในท้ายที่สุดองค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ขององค์กร กล่าวคือ หากจะมองจากล่างขึ้นบน (Bottom – up) ทุกโครงการจะต้องเป็นโครงการเชิงกลยุทธ์และสามารถสนับสนุนให้กลยุทธ์ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จของยุทธศาสตร์ด้วยเช่นเดียวกัน และในที่สุดองค์กรก็จะสามารถบรรลุวิสัยทัศน์หากดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้ ในขณะเดียวกันหากจะมองจากบนลงล่าง ยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นมาจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรบรรลุวิสัยทัศน์ในขณะที่กลยุทธ์ต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นมาจะต้องแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการผลักดันให้ยุทธศาสตร์ประสบความสำเร็จ สำหรับโครงการต่าง ๆ ภายใต้กลยุทธ์ควรเป็นโครงการเชิงกลยุทธ์ (ไม่ใช่โครงการที่เป็นงานประจำ) ที่มุ่งหวังว่าเมื่อดำเนินการโครงการจนเสร็จลุล่วงไปแล้วจะส่งผลกระทบในทางบวก(หรือสร้างสรรค์) แก่กลยุทธ์ดังนี้

4.1) ในระหว่างกระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์ผู้บริหารและบุคลากรต้องมีใจเปิดกว้างและมีความเป็นมืออาชีพในการรับฟังข้อวิจารณ์ต่าง ๆ และควรเปิดโอกาสให้ทุก ๆ คนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระปราศจากการครอบงำทางความคิด หรือถูกจำกัดด้วยฐานะตำแหน่ง โครงสร้างองค์กรตามลำดับชั้นหรืออำนาจภายในองค์กร

4.2) ยุทธศาสตร์ต้องมีความยืดหยุ่นโดยสามารถทบทวนและปรับปรุงได้ตลอดเวลาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่ต้องเผชิญกับสิ่งที่ไม่คาดคิดมาก่อนหรือในสถานการณ์วิกฤติ

4.3) ก่อนการนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติควรมีการถ่ายทอดข้อมูลแผนยุทธศาสตร์ไปสู่ระดับบุคคล เพื่อให้เกิดความเข้าใจโดยทั่วถึงทั้งองค์กร

4.4) การนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติควรได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องรวมถึง การสนับสนุน ด้านการเงิน ทรัพยากรบุคคล เครื่องมือ เทคโนโลยีและระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆในการปฏิบัติโดย มุ่งหวังให้เกิด ทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4.5) กระบวนการในการประเมินผลต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นให้เกิดการ ปรับปรุง และพัฒนายุทธศาสตร์และการดำเนินงานขององค์การมากกว่าการตำหนิหรือลงโทษหน่วยงานที่ ดำเนินงาน ผิดพลาด

4.6) เป้าหมายสุดท้ายของการบริหารยุทธศาสตร์คือการพัฒนาประเทศไปสู่เป้าหมายในการ พัฒนา โดยให้คำนึงถึงผลประโยชน์และความมั่นคงของประเทศชาติและประชาชนมากกว่าผลประโยชน์ของ องค์การ ภาครัฐและ/หรือข้าราชการและพนักงานของรัฐอีกนัยหนึ่งกล่าวคือการยอมเสียสละผลประโยชน์ส่วน ตนเพื่อผลประโยชน์ขององค์การ และยอมเสียสละผลประโยชน์ขององค์การเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ และประชาชน

ขั้นตอนการบริหารยุทธศาสตร์ภาครัฐ

รูปแบบที่หนึ่ง จากกลยุทธ์สู่วิสัยทัศน์ เป็นการบริหารยุทธศาสตร์ที่ให้กลยุทธ์และประเด็นยุทธศาสตร์ เป็นตัวกำหนดวิสัยทัศน์ที่เป็นไปได้ และท้าทายซึ่งหมายถึงการที่องค์การน ำผลที่ได้รับจากการจัดทำ SWOT มาจัดทำ SWOT Matrix เพื่อหากลยุทธ์ในการส่งเสริม และ/หรือแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ขององค์การ หลังจากนั้น ากกลยุทธ์ที่ได้มาจัดกลุ่ม เพื่อกำหนดเป็นยุทธศาสตร์แล้วค่อยมาพิจารณาว่าความสามารถขององค์การอยู่ ที่ระดับใด และจากกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นมาจะสามารถนำองค์การไปสู่จุดไหน แล้วจึงค่อย กำหนดวิสัยทัศน์ อย่างไรก็ตามการกำหนดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์อาจไม่จำเป็นต้องยึดผลที่ได้จากการทำ SWOT Matrix และ SWOT Analysis (Albert Humphrey,1960)เพียงอย่างเดียว หากผู้บริหารและบุคลากร ในองค์การคิดว่าควรเพิ่มเติมกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ ที่เหมาะสม เพื่อให้้องค์การบรรลุวิสัยทัศน์ที่ท้าทายมาก ขึ้นก็สามารถกระทำได้เช่นเดียวกัน

ขั้นการเตรียมพร้อม

1) การจัดตั้งทีมงานที่ได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายบริหาร โดยการตั้งทีมงานต้องมื การคัดเลือกตัวบุคลากรที่เหมาะสมให้ตรงความสามารถตามที่้องค์การต้องการ (Ekachai Bunyatisthan, 2010 : 37)หรืออาจมีการจ้างที่ปรึกษาในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์อย่างไรก็ตามการจ้างที่ปรึกษาในการ จัดทำแผนยุทธศาสตร์มีทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยข้อดีคือการลดภาระ ภาครัฐ ้องค์การได้ความรู้ในเชิงวิชาการ และมุมมองใหม่ ๆ ในการบริหารยุทธศาสตร์ภาครัฐ และเป็นการลดแรงกดดันที่มีต่อหน่วยงานจัดทำแผน ยุทธศาสตร์โดยที่ปรึกษาจะอยู่ในสถานะตัวกลางในการประสานและระดมความคิดเห็นจากบุคลากรใน้องค์การ ส่วนข้อเสียคือการมีภาระด้านงบประมาณเพิ่มขึ้นในการจ้างที่ปรึกษาฯ และที่ปรึกษาอาจไม่มีข้อมูลครบรอบ

ด้านที่จะนำมาใช้ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และอาจใช้เวลานานในการดำเนินการ ซึ่งในประเด็นนี้บุคลากรรับผิดชอบในองค์การ จะต้องช่วยในการอำนวยการ ความสะดวกและประสานข้อมูลต่างๆตามเห็นสมควร

2) การกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดทำ คือ ต้องมีการบอกให้ชัดเจนว่าทำไปเพื่ออะไร

3) การฝึกอบรมทีมงานเพื่อให้เข้าใจความรู้พื้นฐานอย่างชัดเจน

4) การวางแผนงานที่มีการกำหนดผู้รับผิดชอบระยะเวลาการดำเนินงาน กิจกรรมที่ต้องดำเนินการและงบประมาณที่ต้องใช้

5) การแจ้งให้บุคลากรในองค์การทราบถึงวัตถุประสงค์และกระบวนการในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการดำเนินงาน

ขั้นการวินิจฉัยองค์การ

ขั้นการวินิจฉัยองค์การ คือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและการวิเคราะห์

(Sukhothai Thammathirat Open University ,2023) สภาพแวดล้อม ภายในองค์การ หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) อันประกอบไปด้วยจุดแข็ง (Strength) และจุดอ่อน (Weakness) ภายในองค์การ โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) ที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอกขององค์การ

ขั้นการจัดทำ SWOT เมทริกซ์ (SWOT Matrix)

ขั้นการจัดทำ SWOT เมทริกซ์ (SWOT Matrix) คือ การจัดความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมองค์การทั้ง 4 ตัว คือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (หรือภัยคุกคาม) ผลลัพธ์ที่ได้ คือ กลยุทธ์

ขั้นการจัดกลุ่มกลยุทธ์เพื่อกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์และเป้าประสงค์

ขั้นการจัดกลุ่มกลยุทธ์เพื่อกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์และเป้าประสงค์ตามประเด็นยุทธศาสตร์ อย่างไรก็ตามจำนวนเป้าประสงค์ตามประเด็นยุทธศาสตร์ไม่ควรจะมีมากกว่าจำนวนกลยุทธ์เพราะกลยุทธ์หนึ่งไม่สามารถที่จะดำเนินการเพื่อบรรลุในหลายเป้าประสงค์มากเกินไป

ขั้นการทบทวนกลยุทธ์และยุทธศาสตร์

ขั้นการทบทวนกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ) โดยพิจารณาว่าเพียงพอ และครอบคลุมทุกภารกิจขององค์การหรือไม่ โดยอาจเชื่อมโยงเข้ากับผลของ SWOT Analysis และพิจารณาว่าแผนยุทธศาสตร์นี้ ต้องการยุทธศาสตร์ และ/หรือกลยุทธ์ใดเพิ่มขึ้นเพื่อสนับสนุน และ/หรือแก้ปัญหาขององค์การ

ขั้นการกำหนดตัวชี้วัด และค่าเป้าหมาย

ขั้นการกำหนดตัวชี้วัด และค่าเป้าหมาย โดยการกำหนดตัวชี้วัด คือ การพิจารณาจากกลยุทธ์ที่ต้องปฏิบัติให้บรรลุวิสัยทัศน์ เมื่อได้ทำตามวัตถุประสงค์ตามที่ว่าไว้ นั่นองค์การของเรา จะมีการวัดความสำเร็จได้อย่างไร และเกณฑ์ที่ใช้วัดควรมีอะไรบ้างเพื่อให้ผลออกมาเป็นตัวเลขส่วนการกำหนดค่าเป้าหมาย เมื่อได้ตัวชี้วัดมาควรกำหนดโดยพิจารณาจาก

- 1) ต้องดูว่าตัวชี้วัดควรมีค่าออกมาเป็นตัวเลขได้อย่างไร ลักษณะนี้เรียกว่าเป็นเกณฑ์ตัดสิน (Criteria) โดยอาจอยู่ในรูปของจำนวน ร้อยละ (Percent) อัตราส่วน (Ratio) ระดับความสำเร็จ
- 2) เมื่อได้รูปแบบแล้วให้พิจารณาว่าสามารถเก็บข้อมูลเพื่อแปลงเป็นค่าที่ต้องการได้หรือไม่ และวิธีการคำนวณต้องไม่ยุ่งยาก
- 3) มีการ พิจารณาว่าเคยเก็บข้อมูลตัวเลขย้อนหลังหรือไม่ เพราะการที่จะกำหนดตัวชี้วัดใหม่ให้มีประสิทธิภาพ ต้องรู้กำลังขององค์การก่อนว่าที่ผ่านมาเราทำได้แค่ไหน แล้วค่อยกำหนดตัวเลขใหม่ให้ดีขึ้น เหมาะสม และสามารถทำได้จริงในช่วงเวลาที่กำหนด

ขั้นการกำหนดวิสัยทัศน์

ขั้นการกำหนดวิสัยทัศน์โดยพิจารณาจากกลยุทธ์และประเด็นยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นแล้วไว้ในท้ายที่สุดแล้วองค์การของเราควรจะมีจุดมุ่งสู่จุดใด (การให้กลยุทธ์และประเด็นยุทธศาสตร์เป็นตัวกำหนดวิสัยทัศน์ที่เป็นไปได้และท้าทาย) แต่หากพิจารณาและเห็นว่าวิสัยทัศน์ยังไม่ท้าทายเพียงพอผู้ร่วมจัดทำแผนยุทธศาสตร์อาจช่วยกันกำหนดขึ้นมาใหม่ก็ได้ แต่นั่นหมายถึงจะต้องย้อนไปขั้นตอนที่ 5 (ทบทวนกลยุทธ์ และยุทธศาสตร์) อีกครั้งหนึ่งและรวมถึงการทบทวนเป้าประสงค์ตามประเด็น ยุทธศาสตร์ ตัวชี้วัด ค่าเป้าหมาย ด้วยเช่นเดียวกัน (Pridi Nukul somprathana ,2021)

ขั้นการทบทวนพันธกิจขององค์การ

ขั้นการทบทวนพันธกิจขององค์การ ว่ามีอะไรบ้างในปัจจุบันและสมควรเพิ่มหรือลดพันธกิจลงตาม สถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามให้ระลึกไว้ว่าตราบใดก็ตามที่องค์การยังคงมีพันธกิจเหล่านี้อยู่ องค์การก็จะยังคงอยู่ต่อไป และพันธกิจเหล่านี้ต้องแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ขององค์การ

ขั้นการกำหนดค่านิยมร่วมขององค์การ

ขั้นการกำหนดค่านิยมร่วมขององค์การ คือการพิจารณาร่วมกันถึงพฤติกรรมหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ บุคลากรในองค์การเชื่อ และ/หรือกระทำและ/หรือ ยึดถือร่วมกันด้วยความสมัครใจ

ขั้นการแปลงแผนเพื่อเตรียมการสู่การปฏิบัติ

ขั้นการแปลงแผนเพื่อเตรียมการสู่การปฏิบัติ คือ การกำหนดแนวทางปฏิบัติแผนงาน/โครงการ งบประมาณและกิจกรรมที่จะดำเนินการโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้องค์การสามารถบรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ตามที่กำหนดไว้ แนวทางปฏิบัติ ต้องมีการพิจารณาว่าสิ่งที่ต้องทำนั้นมิงงบประมาณเพียงพอหรือไม่ เราต้องการอะไร รายการที่ต้องปฏิบัติ ผู้รับผิดชอบ และช่วงระยะเวลาดำเนินการส่วนแผนงาน/โครงการ จะต้องมีการจัดทำเอกสารโครงการที่เป็นทางการโดยมีรายละเอียดของโครงการที่ชัดเจนดังต่อไปนี้

- 1) หลักการและเหตุผล คือการอธิบายที่มาที่ไป เหตุผลความจำเป็นในการจัดทำโครงการ
- 2) วัตถุประสงค์หมายถึงการบอกว่าการจัดทำแผนนี้ไปเพื่ออะไรและคาดหวังจะได้อะไรจากการดำเนินโครงการ

3) ขอบเขตการดำเนินการ คือการบอกถึงความครอบคลุมของโครงการทั้งในเชิงกายภาพ เนื้อหา กลุ่มเป้าหมายต่างๆ

4) ขั้นตอนการดำเนินงานเป็นการบอกถึงลำดับในการดำเนินงานว่ากิจกรรมใดควรเกิดขึ้นก่อน – หลังตามลำดับ

5) ข้อเสนอเพิ่มเติมในการดำเนินงานคือการเสนอแนะเทคนิค และ/หรือ ข้อเสนอแตกต่าง ๆ ที่ควรคำนึงถึงในช่วงก่อน – หลัง และระหว่างการทำงานโครงการ

6) แผนการดำเนินงาน หมายถึงแนวทางในการดำเนินงานโครงการ รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ

7) สถานที่ดำเนินการ หมายถึง พื้นที่ในการปฏิบัติการ

8) การประเมินผล คือการอธิบายถึงตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายต่าง ๆ ที่จะบ่งบอกถึงความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการ

9) งบประมาณค่าใช้จ่าย ให้รวมถึงค่าดำเนินการโครงการ และค่าตอบแทนต่าง ๆ แก่บุคคล/องค์กรที่เกี่ยวข้อง

10) ผู้รับผิดชอบโครงการในแต่ละระดับ คือการบอกถึงเจ้าภาพในการดำเนินการโครงการว่ามีใครบ้างและรับผิดชอบในส่วนใด และรับผิดชอบแค่ไหน

หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ชลประทานจังหวัดเชียงราย สำนักงานที่ดินจังหวัดเชียงราย สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ สำนักงานประมงจังหวัดเชียงราย (Jjeravut Keawken ,2566)

วิธีการศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติหนองหลวง อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

ในการวิเคราะห์เพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์ หลักการพัฒนาโดยใช้การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) กับตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องจำนวน ผ่านกระบวนการ SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์ปัจจัย (Albert Humphrey, SWOT Analysis,1960) ภายในและภายนอกเพื่อนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ สภาพทั่วไปและความต้องการของกลุ่มประชาชนและผู้นำชุมชนมาสังเคราะห์เป็นประเด็นการจัดทำยุทธศาสตร์

ข้อเสนอแนะในแนวทางการพัฒนา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย (expected benefits and application) ทำให้ทราบถึงข้อมูลบริบทของอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวงจังหวัดเชียงราย ได้แนวทางการพัฒนาหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะ

จะเป็นการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การแก้ไขปัญหา น้ำท่วม น้ำหลาก ได้ถ้าหากดำเนินการตามยุทธศาสตร์ได้ รวมถึงการส่งเสริมอาชีพให้ประชาชนโดยรอบหนองหลวง และที่สำคัญจะได้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ต่อหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต่อการจัดทำแผนงบประมาณ และการปฏิบัติการทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่อ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงรายต่อไปเพื่อพัฒนาอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวงได้อย่างยั่งยืน

การจัดทำข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์และแนวทางสร้างยุทธศาสตร์และสร้างวิธีการเชิงปฏิบัติการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำธรรมชาติหนองหลวง จังหวัดเชียงราย โดยการ วิเคราะห์ SWOT และ TOWS Matrix จากการนำข้อมูลการวิเคราะห์จากข้อที่ 1 และที่ 2 ข้างต้นเป็น ข้อมูลวิเคราะห์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment Analysis) คือ จุดแข็ง (S: Strengths) และจุดอ่อน (W: Weaknesses) ด้านสภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment Analysis) คือ โอกาส (O: Opportunities) อุปสรรค (T: Threats) โดยใช้หลัก TOWS Matrix เป็น เครื่องมือสำหรับการจัดทำยุทธศาสตร์ และนำวางแผนยุทธศาสตร์ที่ได้จากการจัดทำ ไปทำการตรวจสอบความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์โดยผู้เชี่ยวชาญในประเด็นที่เกี่ยวข้อง (Expert Judgment) และ นำแผนยุทธศาสตร์ที่ผ่านการประเมินความเป็นไปได้โดยผู้เชี่ยวชาญ จัดทำเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อเสนอไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

References

- Albert Humphrey(1960), **SWOT Analysis**, online, retrieved on 5 November 2023,
<https://thaiwinner.com/swot-creator/>
- Basic information Nong Luang(2566) **Project Wiang Chai District Chiang Rai Province**
Retrieved on 4 Nov. 2023
 from,https://msc2.rid.go.th/_data/docs/work_job/mahang/data_test.pdf
- Department of Water Resources. (2017). **Knowledge in water management**. (online).
 Retrieved on 1 April 2023, from <http://system.dwr.go.th/knowledge/index.php/th/>.
- Department of Marine and Coastal Resources. (2008). **Assessment of the stability of the estuarine ecosystem that flows into the sea (Estuary)**, Pak Phanang Bay, Nakhon Si Thammarat Province. Forest Resources Research and Development
- Ekachai Bunyatisthan, 2010 : 37 Ekachai Bunyatisthan.2010. **Professional SWOT Analysis**
 Guide.Bangkok:Intellectual ... **Master of Science Thesis**, Major: Information Technology. Graduate School university of technology

kasem Chankaew. (2008). **Environmental science**. 7th printing. Bangkok: Kasetsart University Press.

Nirwan Pipitsombat et al. (2007) **Wetlands: the world's food source Report of the workshop on World Wetlands** Day 2007. Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. Ministry of Natural Resources and Environment. National Science and Technology Development Agency ,**Review of NSTDA strategic plan 2016-2020** online, retrieved 5 Nov 2023 [https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/nstda-strategy-plan/9-20151113-review-strategy .pdf](https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/nstda-strategy-plan/9-20151113-review-strategy.pdf)

Office of the National Economic and Social Commission. (1997). **Development of natural resources and the environment**. Office of the Prime Minister.

Office of the Permanent Secretary, **Ministry of Finance ,Manual for preparing strategic plans and operational plans** online, retrieved 5 Nov. 2023 <https://shorturl.asia/Joy1v>

Pridi Nukulsomprathana (2021), **How to write an effective Vision Statement** online. Retrieved 5 Nov. 2023 <https://shorturl.asia/DsRtd>

Sukhothai Thammathirat Open University , **การ วิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) ,สื่อบคัณออนไลน์** เมื่อวันที่ 5 พ.ย. 2566 <https://shorturl.asia/LnRot>

Supanee Saritwanich. (2010). **Strategic management: concepts and theories** (3rd edition). Bangkok: Thammasat University Press.

อเทวนิยมในมุมมองนักนิติศาสตร์ไทย : กรณีศึกษาศาสนาเบคอน

Atheism in Thai legal perspective : Case study Church of bacon

วิภา พันธนะบุรณ์, วรณัฐ บุญเจริญ และพิทักษ์ ศศิสุวรรณ

Wipa Phantanaboon, Vorranat Booncharoen and Pitak Sasisuwan

บทคัดย่อ

แนวคิดแบบอเทวนิยมโดยเฉพาะในบทความนี้ผู้เขียนศึกษาถึงศาสนาเบคอนผู้ตกเป็นจำเลยสังคมถูกกล่าวหาว่าเป็น “คนนอกศาสนา” เป็นกลุ่มบุคคลผู้ถูกตั้งคำถามเชิงปรัชญาและในมุมมองของความเชื่อและศรัทธาถึงสิ่งที่พวกเขายึดถือ เหตุตั้งนี้ก็เพราะความไม่รู้ทำให้มนุษย์กลัวเรียกว่าเป็น “อวิชชา” ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้เหตุและผลโดยมีการศึกษาค้นคว้าถึงรากแก้วแห่งความคิด ที่มาและเป้าประสงค์ เพื่อเกิดประโยชน์ต่อวงการนิติศาสตร์และสังคมลดความขัดแย้งที่อาจมีขึ้นในอนาคตเพื่อการเข้าใจแนวคิดและความไปกันได้หรือขัดแย้งกันกับระบบแห่งสิทธิในโลกยุคไร้พรมแดน ในบทความนี้จึงมิได้พิพากษาความถูกผิดชี้ชัดให้กับแนวคิดดังกล่าวแต่ทำหน้าที่ทางวิชาการในการให้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ “เชื่อ” หรือ “ไม่เชื่อ” ของสังคมที่อาจเกิดข้อพิพาทขึ้นในอนาคตเป็นการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ภาวะการยอมรับภาวะ “ไร้ศาสนา” ของบุคคลและรัฐไทยควรพัฒนาท่าทีที่มีต่อแนวความเชื่อใหม่ของคนโดยปรับปรุงกฎหมายและแนวนโยบายให้สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคมแต่ไม่พยายามตั้งเกณฑ์บังคับรูปแบบของการเป็นศาสนานั่นเป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพเสรีภาพของบุคคล ผู้เขียนเชื่อว่าศาสนาและความเชื่อมิใช่เอกสารรับรองสิทธิที่รัฐหยิบยื่นให้ผู้คนดังเช่นสัญชาติ หรือสิทธิอื่นๆ แต่ศาสนาและความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ และรัฐมีหน้าที่ต้องรับรองคุ้มครองสิ่งนี้ โดยรัฐจะต้องรับรองความเชื่อทุกความเชื่ออันแตกต่างหลากหลายโดยวางตัวเป็นกลางควบคุมเฉพาะการทำร้าย หรือด้อยค่าจากศาสนาอื่นเท่านั้น

คำสำคัญ: อเทวนิยม ศาสนาเบคอน ไร้ศาสนา สิทธิเสรีภาพ

Abstract

This article examines the concept of atheism, particularly as it relates to the Church of Bacon, a group that has been accused of being "heretics" or "outsiders." The author argues that it is important to understand the roots, origins, and goals of atheism in order to reduce conflict and promote tolerance in a globalized world.

The author does not judge the rightness or wrongness of atheism, but rather provides an academic overview of the concept. The author argues that atheism is a natural human behavior that should be respected by the state. The author also argues that the state should

not try to impose a definition of religion on its citizens, as this would violate their freedom of religion.

The author concludes by calling for the Thai government to develop a more tolerant attitude towards atheism. The author argues that the government should amend its laws and policies to reflect the reality of a diverse society. The author also argues that the government should not try to regulate the form of religion, as this would be a violation of freedom of religion.

Keywords: Atheism, Church of bacon, unreligious, freedom.

บทนำ

เนิ่นนานผ่านพายุแห่งกาลเวลา และซากอันผุพังแห่งอารยธรรมมนุษย์ผ่านการจืดมีดมน และแสงทองแห่งประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติย่อมเป็นที่ปรากฏชัดว่า ศาสนา และความเชื่อเป็นสิ่งที่คอยผลักดันให้มนุษย์มีวิวัฒนาการ บางศาสนาในปัจจุบันนอนนิ่งอยู่ภายใต้ซากสังขารแห่งประวัติศาสตร์ ในขณะที่บางศาสนากลับพิสูจน์ตนเองโดยสามารถผ่านด่านอันสำคัญของศาสนาและความเชื่อนั้นได้ การเชื่อในศาสนาจึงเป็นสิ่งที่คู่กับมนุษย์มาจวบจนถึงยุคปัจจุบันได้เกิดแนวคิดที่พยายามท้าทายความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อศาสนาโดยเฉพาะศาสนาที่เชื่อถือในพระเจ้า(God) ไม่ว่าเชื่อในพระเจ้าพระองค์เดียว หรือเชื่อในพระเจ้าหลากหลายพระองค์ ตลอดจนเชื่อและบูชาในตัวบุคคลดุจพระเจ้า ในการนี้แนวคิดแบบ “อเทวนิยม” จึงตกเป็นจำเลยที่จำเป็นจะต้องมีการศึกษาค้นคว้าเพื่อเกิดประโยชน์ต่อวงการนิติศาสตร์และสังคม เพื่อเข้าใจแนวคิดและความไปกันได้ หรือขัดแย้งกันกับระบบแห่งสิทธิในโลกยุคไร้พรมแดน ในบทความนี้จึงได้พิพากษาความถูกต้อง ดีชั่วให้กับแนวคิดดังกล่าว แต่ทำหน้าที่ทางวิชาการในการให้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ “เชื่อ” หรือ “ไม่เชื่อ” ของสังคมที่อาจเกิดข้อพิพาทขึ้นในอนาคตเป็นการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ภาวะการยอมรับภาวะ “ไร้ศาสนา” ของบุคคล

Joel Thiessen and Sara Wilkins-Laflamme (2017) แสดงความคิดเห็นว่าการไม่ฝักใฝ่ในศาสนา หรือ “Religious nones” เป็นศาสนาที่มีการเจริญเติบโตรวดเร็วที่สุดและมีจำนวนมากในโลกชาวตะวันตกสมัยใหม่ (Modern Western world)

วีรวัฒน์ อัจจุตมานัส (2022) เผยสถิติสำรวจประชากรในประเทศไทยและเวลส์ในปี พ.ศ. 2565 พบว่ามีจำนวนผู้ไม่นับถือศาสนาใน 2 ประเทศ เพิ่มขึ้นกว่าการสำรวจครั้งก่อน จำนวน 37เปอร์เซ็นต์ จากเดิมสำรวจได้เพียง 21 เปอร์เซ็นต์ในปี พ.ศ. 2544

อเทวนิยม (Atheism) คือคำที่ใช้เรียกการขาด หรือปฏิเสธความเชื่อในการมีอยู่ของเทพเจ้าหรือสิ่งเหนือธรรมชาติใดๆ ผู้ไม่เชื่อในพระเจ้า (Atheists) ไม่ยอมรับคำกล่าวอ้างของศาสนาต่างๆ ที่ยืนยัน “ความเป็นจริง” ของสิ่งเหนือธรรมชาติดังกล่าว และมักเรียกร้องให้มีหลักฐานหรือเหตุผลที่สมเหตุสมผลเพื่อสนับสนุน ผู้ไม่เชื่อในพระเจ้าแต่ละกลุ่มนั้น อาจมีเหตุผลที่แตกต่างกันไปใน “ความไม่เชื่อ” ของตน เช่น การที่ศาสนามีอธิบายในลักษณะที่เป็นนามธรรม และขาดหลักฐานในการสนับสนุนความเชื่อของตน โดยผู้ไม่เชื่อในพระเจ้ามองว่า ศาสนาไม่มีหลักฐานเพียงพอและดูเป็นการ “ชวนเชื่อ” ต่อการมีอยู่ของเทพเจ้าหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ขาดการยืนยันเชิงประจักษ์ ความสอดคล้องกันในทางตรรกะ หรือ การอธิบายถึงพลังและความศักดิ์สิทธิ์ ตามคำกล่าวอ้างของศาสนา โดยเฉพาะความน่าเชื่อถือหรือความถูกต้องของแหล่งที่มาของความรู้ทางศาสนา เช่น คัมภีร์ ศาสดา หรือประเพณี เป็นต้น

ผู้ไม่เชื่อในพระเจ้ายังมองว่าความเชื่อทางศาสนาขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์ ผู้ไม่เชื่อในพระเจ้าอาจโต้แย้งว่าการมีอยู่ของเทพเจ้าหรือสิ่งเหนือธรรมชาติใดๆ ไม่สอดคล้องกับผลการค้นพบทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ พวกเขาอาจอ้างถึงคำอธิบายเชิงธรรมชาติสำหรับต้นกำเนิดและวิวัฒนาการของจักรวาล สิ่งมีชีวิต และมนุษย์ รวมถึงกฎแห่งธรรมชาติที่ควบคุมความเป็นไปของทุกสิ่ง และยังตั้งคำถามถึงความเป็นไปได้หรือความจำเป็นของการแทรกแซงของพระเจ้าหรือปาฏิหาริย์ใดๆ ที่ฝ่าฝืนกฎเหล่านี้ อีกทั้งศาสนาหรือลัทธิความเชื่อต่าง ๆ ยังมีการกำหนดเรื่องความดีความชั่ว ผู้ไม่เชื่อในพระเจ้าอาจคัดค้านว่าการมีอยู่ของเทพเจ้าหรือสิ่งเหนือธรรมชาติใดๆ ไม่สอดคล้องกับการมีอยู่ของความดีงาม ความชั่วร้าย ตลอดจนความทุกข์ยากในโลก เพราะหากพระเจ้ามีอยู่จริง มีอำนาจ และรอบรู้ทุกอย่าง จึงยอมให้เกิดความชั่วร้ายและความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับคนบนโลก ไม่ป้องกันหรือขจัดความทุกข์ยากทั้งหมดออกไป ผู้ไม่เชื่อในพระเจ้าอาจปฏิเสธความพยายามที่จะอธิบายหรือประสานความดีงามกับคุณลักษณะของพระเจ้า เช่น เจตจำนงเสรี การทดสอบศีลธรรม หรือแผน (God's plan ตามความเชื่อในศาสนาคริสต์ ว่าพระเจ้ามีแผนให้กับมนุษย์ทุกคน) ว่าเป็นสิ่งที่ปราศจากเหตุผลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคม

ผู้ไม่เชื่อในพระเจ้า มีเหตุผลว่าพวกเขาไม่เคยสัมผัสหรือรู้สึกถึงการมีอยู่หรืออิทธิพลของเทพเจ้าหรือสิ่งเหนือธรรมชาติใดๆ ในชีวิต และมักกล่าวว่า แม้ปราศจากความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ มนุษย์ก็สามารถมีชีวิตที่มีความหมายและศีลธรรมได้ พวกเขาอาจเลือกที่จะแบ่งปันเรื่องราวและที่มาว่าทำไมพวกเขาถึงกลายเป็นผู้ไม่เชื่อในพระเจ้า และวิธีที่ต้องรับมือกับอุปสรรคต่าง ๆ ตลอดจนประโยชน์ของการเป็นผู้ไม่เชื่อในพระเจ้าในโลกที่ศาสนาครอบงำ หรือเลือกที่จะอยู่เงียบ ๆ ร่วมกับผู้มีความเชื่อทางศาสนาอื่น ๆ โดยไม่แสดงออกถึงความไม่เชื่อในพระเจ้าของตน

“ศาสนจักรแห่งเบคอน” รุ่งอรุณแห่งความวุ่นวายหรือปลายทางแห่งเสรีชน?

หนึ่งในกลุ่มอเทวนิยมที่เป็นที่รู้จัก คือ ศาสนจักรเบคอนแห่งสหรัฐอเมริกา (Church of Bacon) เป็นศาสนจักรล้อเลียนเชิงปรัชญาที่ก่อตั้งขึ้นในปี 2010 โดยจอห์น ไวต์ไซด์ (John Whiteside) และเพื่อนๆ ของเขาในลาสเวกัส รัฐเนวาดา สหรัฐอเมริกา (United Church Of Bacon, 2023) ศาสนจักรใช้เบคอนเป็นสัญลักษณ์แห่งการบูชา เพราะเบคอนเป็นสิ่งที่พวกเขารักและพิสูจน์ได้ว่ามีอยู่ ไม่เหมือนกับพระเจ้า ศาสนจักรอ้างว่ามีสมาชิกกว่า 40,000 คนจากทั่วโลก และเสนอบริการทางศาสนาต่างๆ เช่น งานแต่งงาน พิธีรับศีลล้างบาป และงานศพฟรี

ลัทธิได้แบ่งกลุ่มสมาชิกเป็น 3 กลุ่ม โดยแบ่งเป็นเบคอนประเภทต่างๆ ได้แก่ เบคอนธรรมดา เบคอนไก่ย่าง และเบคอนมังสวิรัต ศาสนจักรยังมีพระบัญญัติ (Commandments) เบคอนแปดประการ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของศาสนจักร ได้แก่ การเป็นคนขี้สงสัย มีความเคารพ มีน้ำใจดี มีความดีสนุกสนาน และสรรเสริญเบคอน ศาสนจักรยังสนับสนุนการเก็บภาษีศาสนจักรอย่างยุติธรรม การแยกศาสนจักรออกจากรัฐ การศึกษาทางวิทยาศาสตร์ การคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ และการยุติการเลือกปฏิบัติต่อผู้ไม่เชื่อในพระเจ้า (Pitch meat, 2023).

โดยหากพิจารณาจากหลักการ คำสอน และเนื้อหาของศาสนจักรเบคอนแล้ว ถือเป็นการล้อเลียนความเชื่อและการปฏิบัติที่แปลกประหลาดของศาสนาอื่นๆ โดยการสร้างสัญลักษณ์หรือมีม (memeification) เมื่อมองจากมุมมองของคนนอกลัทธิ แต่ศาสนจักรเบคอนนั้นมีเป้าหมายที่แท้จริงเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและระดมเงินเพื่อการกุศล ศาสนจักรยังต่อต้านสิทธิพิเศษและการยกเว้นภาษีที่บางศาสนามีในสังคม ศาสนจักรเชื่อว่าทุกคนควรมีสติและเสรีภาพที่เท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงความเชื่อทางศาสนาหรือไม่ใช่ศาสนาของตน ดังนั้น ศาสนจักรเบคอนแห่งสหรัฐอเมริกาต่างจากศาสนาหรือลัทธิความเชื่ออื่น เนื่องจากไม่เชื่อในสิ่งมีชีวิตหรือพลังเหนือธรรมชาติใดๆ เป็นลัทธิเชิงปรัชญาที่ใช้ความขบขันและอุปมาอุปไมยในการแสดงความคิดเห็นและค่านิยมของตน ศาสนจักรส่วนใหญ่ประกอบด้วยผู้ไม่เชื่อในพระเจ้าและผู้รู้จักพระเจ้าซึ่งรักเบคอนและต้องการทำให้โลกเป็นสถานที่ที่ดีขึ้น

ศาสนจักรเบคอนถูก Wells Fargo ธนาคารที่ปฏิเสธบริการการรับรองเอกสารแก่ John Whiteside ผู้ก่อตั้งศาสนจักรเบคอนในปี ค.ศ. 2014 กล่าวหาว่ามีการเลือกปฏิบัติทางศาสนา Whiteside อ้างว่าพนักงานรับรองเอกสารหัวเราะเยาะชื่อองค์กรของเขา อีกทั้งยังปฏิเสธที่จะรับรองเอกสารที่อนุญาตให้เขาประกอบพิธีแต่งงานตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา Wells Fargo ปฏิเสธข้อกล่าวหาการเลือกปฏิบัติและกล่าวว่าพนักงานรับรองเอกสารไม่สามารถตรวจสอบสิทธิการลงนามของ Whiteside ในนามของศาสนจักรได้ (The United Church Of Bacon, 2023) และยังมีนักกฎหมายวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มศาสนาบางกลุ่มและบุคคลบางคนว่าล้อเลียนและไม่เคารพความเชื่อของตนเอง บางคนเรียกศาสนจักรว่าเป็นการดูหมิ่น ดูถูก และเป็นการสบประมาทสำหรับการใช้เบคอนเป็นสัญลักษณ์แห่งการบูชาและสำหรับการล้อเลียนพิธีกรรมและหลักคำสอนทางศาสนา

ศาสนจักรยังถูกกล่าวหาว่าส่งเสริมความไม่เชื่อในพระเจ้าและความเป็นฆราวาสว่าเหนือกว่าศาสนา และมักขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐและสถาบันทางกฎหมายบางแห่งเกี่ยวกับความชอบธรรมและสถานะของตนในฐานะองค์กรศาสนา ศาสนจักรเบคอนประสบความสำเร็จอย่างมากในการได้รับการยกเว้นภาษี การรับรอง และการปกป้องสำหรับสมาชิกและศาสนาจารย์ของตน ศาสนจักรเบคอนยังต้องเผชิญกับการคัดค้านจากรัฐบาลและเจ้าหน้าที่รัฐบางกลุ่ม ที่ไม่รับรองสิทธิในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานแต่งงาน พิธีรับศีลล้างบาป และงานศพ

ไม่แน่ว่าเป็นเรื่องบังเอิญหรือจงใจ ที่ศาสนจักรแห่งเบคอน นั้นมีชื่อที่คล้องกับ ฟรานซิส เบคอน นักปรัชญา นักวิทยาศาสตร์ นักกฎหมาย และนักการเมืองชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียง ที่เกิดในปี ค.ศ. 1561 และเสียชีวิตในปี ค.ศ. 1626 โดยเบคอนได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งวิทยาศาสตร์สมัยใหม่และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เขายังเขียนหนังสือเกี่ยวกับการเมือง กฎหมาย จริยธรรม ศาสนา และหัวข้ออื่นๆ อีกมากมาย (Francis Bacon, 2023) เบคอนเป็นคริสเตียนที่เคร่งศาสนาและเชื่อว่าปรัชญาธรรมชาติ (วิทยาศาสตร์) สอดคล้องกับศาสนา และทั้งสองอย่างเป็นแหล่งที่มาของ "ความจริง" ซึ่งเป็นหลักการของศาสนาเบคอนที่เชื่อใน "ความจริง" มากกว่า "นามธรรม" ที่จับต้องไม่ได้อย่างแนวคิดของการมีอยู่ของพระเจ้าในศาสนาคริสต์ (แต่ ฟรานซิส เบคอน เป็นศาสนิกที่เคร่งศาสนา) โดย ฟรานซิส เบคอนมีมุมมองต่อศาสนาที่ซับซ้อนและละเอียดอ่อน โดยกำหนดนิยามของศาสนาที่แท้จริง (ในที่นี้คือศาสนาคริสต์) และศาสนาปลอม (ความเชื่อโศกกลาง ความคลั่งไคล้ การบูชารูปเคารพ) (Castalian Stream, 2022) และแยกเอาความรู้ ซึ่งเป็น "ความจริง" นั้นออกเป็น ธรรมชาติวิทยา (Natural Theology : ความรู้เกี่ยวกับพระเจ้าที่ได้มาจากธรรมชาติ) และศาสนศาสตร์ที่ถูกเปิดเผย (Revealed Theology : ความรู้เกี่ยวกับพระเจ้าที่ได้มาจากพระคัมภีร์) (James Brent, 2023) ออกจากกัน โดยเบคอนกล่าวว่าทั้ง หลักการทางธรรมชาติวิทยาและศาสนศาสตร์ที่เปิดเผยนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องแต่มีขอบเขตจำกัด เนื่องจากทั้งศรัทธาและเหตุผลนั้น มีความจำเป็นแต่ไม่เพียงพอ สำหรับการแสวงหาความรู้ทั้งหมดของมนุษยชาติ (Tovey, 1952)

เบคอนวิจารณ์ทั้งลัทธิที่ไม่เชื่อในพระเจ้า (atheism) และความสุดโต่งทางศาสนา (extremism) เขาเชื่อว่าลัทธิที่ไม่เชื่อในพระเจ้าเป็นรูปแบบของความเขลาและความโง่เขลาที่ปฏิเสธการมีอยู่ของพระเจ้าและระเบียบของธรรมชาติ เขายังเชื่อว่าความสุดโต่งทางศาสนาเป็นรูปแบบของความบ้าคลั่งและความโหดร้ายที่บิดเบือนจิตวิญญาณที่แท้จริงของศาสนาคริสต์และก่อให้เกิดความรุนแรงและความวุ่นวายทางสังคม เขาสนับสนุนแนวทางที่พอประมาณ ที่อาศัยความอดทนอดกลั้น ต่อความแตกต่างทางความเชื่อทางศาสนาที่เคารพความหลากหลายของความคิดเห็นและความเชื่อในหมู่คริสเตียน เขายังสนับสนุนการแยกศาสนาออกจากรัฐที่ป้องกันการแทรกแซงของศาสนาในกิจการของเอกชน

เบคอนมีงานเขียนคลาสสิก ที่ชื่อว่า “Of Truth” ที่มีเนื้อหายืนยันว่า “ความจริง” เป็นสิ่งที่ดีงามสูงสุดที่มนุษย์สามารถแสวงหาได้ เขาชื่นชมความประเสริฐและศักดิ์ศรีของผู้ที่แสวงหาและรักใน “ความจริง” และเปรียบเทียบผู้แสวงหาความจริงว่าเป็นดังเหล่าทูตสวรรค์ของพระเจ้าผู้เป็นพระเจ้า โดยได้เตือนถึงอันตรายและความเสียหายของความเท็จ อีกทั้งยังแนะนำให้ผู้คนซื่อสัตย์และจริงใจในคำพูดและการกระทำของตนเอง เบคอนกล่าวส่งท้ายในงานเขียนด้วยการอ้างอิงคำจากพระคัมภีร์ไบเบิล ซึ่งกล่าวว่าพระเจ้าทรงปรารถนาความจริงในส่วนลึกของจิตใจ หมายความว่าความจริงไม่เพียงแค่ว่าเป็นเรื่องราวของการปฏิบัติตามแต่ภายนอกเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องของความซื่อตรงภายในด้วย โดยเบคอนชี้ให้เห็นว่าความจริงนั้น เป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงประทานให้มนุษย์ที่สามารถเสริมสร้างและยกระดับจิตวิญญาณของตนเองได้ (Fountainhead Press, 2020)

อย่างไรก็ดี ฟรานซิส เบคอนมีมุมมองในทางปฏิบัตินิยม (pragmatism) และสนับสนุนการทำสงครามศาสนาเพื่อต่อต้านศัตรูของศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะราชวงศ์ฮับส์บูร์กแห่งสเปนซึ่งสนับสนุนศาลคาทอลิก (Catholic Inquisition) ซึ่งจำเป็นในการรักษาความเป็นใหญ่ของอังกฤษ (ในฐานะรัฐโปรเตสแตนต์) ในการเมืองโลก ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมสันติภาพและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ จากการคุกคามของศาสนาจักรโรมันคาทอลิก ที่เบคอนมองว่าเป็นผู้ข่มเหงและกดขี่ทางศาสนาซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อเสรีภาพของการค้นหาความจริงและการตั้งคำถามถึงสิ่งที่มีอยู่ โดยฟรานซิสมองว่า รัฐในอนาคตนั้น จะไม่จำเป็นต้องมีสงครามทางศาสนาอีก เพราะความก้าวหน้าของการเรียนรู้และวิทยาการ และการสถาปนาศาสนาที่เป็นสากลบนพื้นฐานของ Natural Theology

ปัญหาของลัทธิอเทวนิยมนั้น มาจากธรรมชาติของแนวคิดที่ปฏิเสธ และตั้งคำถามกับระบบความเชื่อซึ่งมักเป็นเครื่องมือของรัฐในการเมือง ทำให้เกิดปัญหาการเลือกปฏิบัติ ความขัดแย้ง หรือแม้แต่ความรุนแรงจากทั้งฝ่ายอเทวนิยมและฝ่ายศาสนาเสมอ ยกตัวอย่างระบอบการเมืองของบางรัฐ เช่น สหภาพโซเวียตในอดีต จีน อัลเบเนีย หรือ เกาหลีเหนือ ได้นำแนวคิดอเทวนิยมใช้เป็นนโยบายอย่างเป็นทางการ และพยายามที่จะปราบปรามหรือกำจัดศาสนาออกจากสังคม ระบอบการปกครองเหล่านี้มักจะข่มเหง จำคุก ทรมาน หรือฆ่าผู้เชื่อในศาสนา พระสงฆ์ และสถาบันทางศาสนา และทำลายหรือยึดทรัพย์สิน อาคาร สัญลักษณ์ และวรรณกรรมทางศาสนา โดยส่งเสริมแนวคิดของลัทธิอเทวนิยมผ่านการโฆษณาชวนเชื่อ การศึกษา และการเซ็นเซอร์ ระบอบการปกครองเหล่านี้บางส่วนยังคงมีอยู่จนถึงทุกวันนี้ ในขณะที่บางส่วนได้ล่มสลายหรือเปลี่ยนนโยบายไปในทิศทางที่ “อ่อนนุ่มลง” มากขึ้น (Encyclopedia Britannic, 2023)

อีกทั้งเมื่อ ความเป็นโลกียนิยม (Secularism) และลัทธิมนุษยนิยม (Humanism) ได้ขึ้นมามีบทบาทมากขึ้นในโลก ในฐานะของสายลมแห่งการเปลี่ยนแปลง (winds of change) เช่น ยุคเรืองปัญญา (The age of enlightenment) การปฏิวัติฝรั่งเศส การปฏิวัติอเมริกา และสมาคมลัทธิโลกนิยมของอังกฤษ ได้ทำทลายอำนาจและอิทธิพลของศาสนาในสังคม การเมือง กฎหมาย การศึกษา และวิทยาศาสตร์ โดยสนับสนุนการแยก

ศาสนาออกจากรัฐ ตลอดจนเสรีภาพในการนับถือศาสนาและการแสดงออก ความเท่าเทียมกันของสิทธิและโอกาส และความก้าวหน้าของการใช้เหตุผล (The BBC, 2023) โดยสังคมที่มีความเป็นโลกียนิยมนั้นให้ภาพความคิดว่าสถาบันการปกครอง สถาบันการเมือง หรือสถาบันในรูปอื่นควรจะดำเนินการปกครองที่เป็นอิสระจากการอำนาจการควบคุมของสถาบันศาสนา และหรือความเชื่อทางศาสนา ทั้งวิพากษ์วิจารณ์หลักคำสอน และการปฏิบัติทางศาสนาบางประการว่าไม่สมเหตุผล ผิดศีลธรรม (ที่เป็นสากล ไม่ใช่ศีลธรรมทางศาสนา) หรือเป็นอันตราย โดยตลอดระยะเวลาของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นต้องเผชิญกับการคัดค้านหรือต่อต้านจากผู้นำหรือกลุ่มทางศาสนา ที่มักกล่าวหาว่ากลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดโลกียนิยมหรือมนุษยนิยมนั้นไม่มีพระเจ้า ผิดศีลธรรม หรืออันตราย และมักต่อต้านด้วยวิธีที่รุนแรง ทั้งการจับกุมลงโทษ การใช้กำลังและความรุนแรงโดยรัฐและประชาชน การเลือกปฏิบัติ หรือแม้แต่การก่อสงคราม อยู่บ่อยครั้ง (Woodlock et al., 2013)

บทวิพากษ์อเทวนิยมในมุมมองนักนิติศาสตร์ไทย

ความเชื่อที่ว่าสิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์เดียรัจฉานคือความประเสริฐด้านมนโสนานิก การรู้จักคิดและเข้าถึงบางสิ่งที่เหนือกว่ารูปธรรม แม้อธิบายไม่ได้โดยสมบูรณ์ แต่มนุษย์ก็พยายามค้นหาความจริงแท้เพื่อตนเอง และวงศ์วาร (family) การที่รัฐพยายามสร้างกฎหมายเพื่อจัดระเบียบความเชื่อนี้มีข้อพิจารณาหลายประการว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำหรือไม่ ศาสนาและความเชื่อนั้นหากปราศจากซึ่งกฎหมายคุ้มครองรับรองแล้ว ยังจะถือว่าสิ่งนั้นน่านับถือบูชาอยู่หรือไม่ หรือขึ้นอยู่กับมนโสนานิกของมนุษย์ที่มีเสรีภาพในการเลือกเชื่อฟังนับถือสิ่งนั้นด้วยตนเองหรือไม่ โดยหลักการกฎหมายควรทำหน้าที่คุ้มครอง และรับรองความมีอยู่ซึ่งความเชื่ออันเสรีและไร้พิษภัยต่อมนุษย์เท่านั้น แต่ปัจจุบันกฎหมายได้ก้าวล้ำเส้นกลายเป็น “ไม้บรรทัด” ทางศีลธรรมคอยจับผิดและด้อยค่าความเชื่ออื่นที่มีใช้ศาสนาและความเชื่อกระแสหลัก

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับไม่เคยปรากฏว่ามีการบัญญัติให้ศาสนาหนึ่งศาสนาใดเป็นศาสนาประจำชาติ แม้ว่าในอดีตปี พ.ศ. 2537 มีเหตุการณ์สำคัญทางศาสนาเกิดขึ้นคือมีการเรียกร้องให้มีการบรรจุพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไว้ในรัฐธรรมนูญไทยเป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม หรือในปี พ.ศ. 2540 ที่มีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ก็ปรากฏว่ามีการเสนอให้กำหนดศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติแต่ฝ่ายเสียงข้างมากเสนอไม่บัญญัติ ข้อความดังกล่าวไว้ในร่างรัฐธรรมนูญไทยแม้ว่าในต่างประเทศมีถึง 49 ประเทศ ที่มีการประกาศให้ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาประจำชาติ ตัวอย่างเช่นประเทศสวีเดน ฟินแลนด์ เดนมาร์ก กรีนแลนด์ กรีซ เป็นต้น หรือประเทศมากถึง 30 ประเทศที่มีการประกาศให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติไว้ในรัฐธรรมนูญ ตัวอย่างเช่นประเทศ รัฐอิสลามอัฟกานิสถาน ซาอุดีอาระเบีย โชมาเลีย ตูนิเซีย บรูไน กาตาร์ อิสราเอล โมนาโก มอลตา เติร์กเมนิสถาน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม

เพียง 4 ประเทศเท่านั้นที่ประกาศให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญ ได้แก่ ศรีลังกา พม่า กัมพูชา และภูฏาน

หากนับแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) มาเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทยมีกฎหมายการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยที่ไม่ใช่แค่ในเชิงอุดมคติ แต่ปรากฏความชัดเจนทางตัวบทกฎหมายสูงสุดแห่งรัฐ คือ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” ในหลายประการสำคัญ เช่น ในเรื่องการรับรองสิทธิตามกฎหมายสูงสุดแห่งรัฐให้ปวงประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนาตามความเชื่อและศรัทธา โดยการบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2475 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยได้ตรากฎหมายเกี่ยวกับการรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนา ในหมวด 2 ว่าด้วย สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม มาตรา 13 ความว่า

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใด ๆ และ

ย่อมมีเสรีภาพ ในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความนับถือของตน

เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน”

แนวคิดการให้ความคุ้มครองเสรีภาพในการนับถือศาสนาของคณะราษฎรผู้ร่างข้อบัญญัติรัฐธรรมนูญไทยฉบับแรกดังกล่าวข้างต้นนั้น ถือเป็นกฎหมายสำคัญแก่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับหลังๆ ทุกฉบับ ซึ่งได้วางหลักประกันสิทธิเสรีภาพในศาสนาของปวงประชาชนชาวไทยตลอดมาและถือเป็นแนวทางให้รัฐถือปฏิบัติ แม้แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2492 ที่ถูกยกให้เป็นรัฐธรรมนูญเอื้อต่อชนชั้นนำแต่ยังคงไว้ซึ่งบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทางศาสนาของปวงชนชาวไทยไว้ในมาตรา 26 ซึ่งบุคคลไม่ว่าศาสนาใดย่อมได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอภาคกันตามรัฐธรรมนูญไทย

แม้ว่าการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนจะมีช่วงที่ถูกกลืนและสะดุดหยุดลงไปบ้างอย่างในสมัยรัฐบาลของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพล ถนอม กิตติขจร ระหว่าง พ.ศ. 2500-2514 (Rawin, 2013) และนับจากการประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2502 ที่มีบทบัญญัติ มาตรา 17 กำหนดให้อำนาจอายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีสามารถมีคำสั่งหรือกระทำการใด ๆ ได้ โดยให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นนั้นเป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งถือว่าเป็นบทบัญญัติที่แปลกประหลาดยิ่งต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นในระยะต่อมาจึงมีการยกเลิกข้อบัญญัติมาตรา 17 ให้สิ้นไป

ปัจจุบัน หลักการรับรองสิทธิเสรีภาพทางความเชื่อและความศรัทธาของปวงประชาชนชาวไทยและรัฐ มีหน้าที่ต้องให้ความเคารพความเชื่อความศรัทธานั้นนับแต่อดีตที่มีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับแรกและแม้ผ่านห้วงเวลามาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 (ฉบับใช้บังคับในปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2566) โดยยังคงมีบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับ “การรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนา” ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ตามมาตรา 31 ความว่า

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา

และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน

แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐและไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

นอกจากการรับรองเสรีภาพทางการเลือกนับถือศาสนาตามมาตรา 31 นี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 กำหนดให้หน่วยงานรัฐถือเป็นแนวปฏิบัติว่าตามกฎหมายแล้วจะต้องไม่ดำเนินการใดอันเข้าเข้าลักษณะของการเลือกปฏิบัติเพราะมีเหตุ “ความเชื่อทางศาสนา” ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 27 ความว่า

“บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน...

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ...”

เช่นนี้ เมื่อประเทศไทยไม่ได้กำหนดให้ศาสนาใดเป็นศาสนาประจำชาติและไม่ได้บัญญัติบังคับให้ปัจเจกชนใดต้องนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยเปิดกว้างทางการยอมรับในศาสนาต่างๆ แบบไม่ตีกรอบอีกด้วย ความชัดเจนทางกฎหมายสูงสุดของรัฐเช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในทุกฉบับต่างบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพประชาชนคนไทยให้มีความเชื่อ ความคิด การครองตนตามศาสนาที่ตนนั้นพึงจะเชื่อได้ หรือแม้แต่จะครองตนบนความไม่เชื่อในศาสนาใดเลยก็ได้ หรือเรียกว่า “ไม่นับถือศาสนา” ภาษาอังกฤษเรียกว่า “The Religion of “None”” คือความไม่เลือกปฏิบัติหรืออิงแอบพฤติกรรมตามศาสนาใดเลย ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นไปตามหลักประชาธิปไตยในแง่ปัจเจกชนทุกคนมีอิสระที่จะถือศาสนาและไม่นับถือศาสนาใดเลย

อย่างไรก็ตามหลักการสูงสุดนี้ถูกย้อนแย้งโดยกฎหมายของกรมปกครอง ซึ่งสำนักบริหารการทะเบียน (2559) กำหนดให้ศาสนาที่จะได้รับการรับรองและได้รับการอุปถัมภ์ศาสนาในประเทศไทย จำนวน 5 ศาสนา

ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์-ศาสนาฮินดู และศาสนาซิกข์ นอกจากนี้ “ศาสนา” ในไทยจะต้องมีองค์ประกอบ 5 ประการ ดังนี้ 1. ศาสดาหรือผู้ก่อตั้ง 2. ศาสนธรรมหรือหลักคำสอน 3. ศาสนบุคคล 4. ศาสนสถาน และ 5. ศาสนพิธี ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว “ลัทธิเบคอน” ไม่จัดอยู่ในลักษณะนิกายศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนา ตามมาตรา 7(1) แห่งพระราชบัญญัติบัตรประชาชน พ.ศ. 2526 และฉบับเพิ่มเติมและข้อ 5(10) แห่งกฎกระทรวงฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2556) ออกตามความในพระราชบัญญัติบัตรประชาชน พ.ศ. 2526 ประกอบกับหนังสือกรมการศาสนาที่ วธ 0301/2007 ลงวันที่ 21 มีนาคม 2559 จึงไม่สามารถระบุในบัตรประชาชนไทยได้นับถือ “ลัทธิเบคอน” ในบัตรได้ การระบุงค์ประกอบดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่าเป็นการนำวิธีคิดแบบ “ศาสนาโบราณ” มาตรวจวัด “ศาสนาใหม่” หรือความเชื่อความนับถือใหม่ๆ จะไม่สามารถเกิดขึ้นเลย เป็นการปิดกั้นความหวังใหม่ (New hope) ของผู้คนด้วยเหตุดังนี้

กฎหมายควรทำหน้าที่ของตนเองไม่มากไปกว่าการคุ้มครองรับรองศาสนาและความเชื่อโดยไม่พยายามกำหนดสร้างเกณฑ์ และตัวชี้วัดความเที่ยงแท้แห่งความเชื่อว่าเป็นอย่างไร ถูกหรือผิด ดีหรือชั่ว มีคุณค่า หรือด้อยคุณค่า กฎหมายควรทำเพียงตรวจสอบว่าสิ่งที่ผู้คนนับถือ นั้นเป็นอันตรายต่อเขา หรือสังคมหรือไม่หากกฎหมายล่วงล้ำปริมณฑลนี้ก็กลับจะกลายเป็นใบอนุญาตให้ผู้มีความเชื่อที่กฎหมายรับรอง ข่มเหงรังแกผู้มีความเชื่อที่กฎหมายไม่รับรองได้

การพยายามนำระบบศีลธรรมและคุณธรรมซึ่งเป็นเรื่องอัตวิสัย (Subjective) เข้ามาบัญญัติเป็นกฎหมายเพื่อให้คนเคารพปฏิบัติตามอาจเกิดปัญหาการเข้ากันไม่ได้ของศีลธรรมส่วนบุคคลและมาตรฐานของศีลธรรมที่รัฐกำหนด การเป็นศาสนิกชนหรือสาวกความเชื่อนั้นในปัจจุบันพบว่ามีรายละเอียดข้อปลีกย่อยข้อห้ามและความนับถือที่แตกต่างกันไปแม้ได้ชื่อว่ามีศาสนาเดียวกันแต่ก็มีการนับถือแตกต่างกันไปหลากหลายนิกาย ในแต่ละนิกายก็แสดงถึงวัตรปฏิบัติข้อห้ามและศีลตลอดจนการตีความข้อบัญญัติที่แตกต่างกัน นักนิติศาสตร์จึงต้องพึงระมัดระวังในการร่างหรือบัญญัติกฎหมายขึ้นมาเกี่ยวกับสิ่งดังกล่าว

อย่างไรก็ตามการเป็นผู้ไม่เชื่อ หรือแม้แต่แนวคิดศาสนจักรเบคอนก็ถูกโจมตีว่ามีลักษณะล้อเลียนข่มเหงศาสนาอื่นที่มีแนวทางแตกต่างจากตนจนกลายเป็นการสร้าง ความเกลียดชังแนว บูลลี่ศาสนาอื่น (Religious bullying) ในประเทศไทยการบริหารจัดการปัญหาการล้อเลียน ถากถาง วิจารณ์ เสียดสีประชดประชันนอกจากการมีประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 206 เกี่ยวกับความผิดฐานเหยียดหยามศาสนาก็มีความพยายามที่จะแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาเพื่อเพิ่มฐานความผิดฐานหมิ่นประมาทศาสนาด้วย (Siamrat, 2022) โดยให้เหตุผลว่าปัจจุบันได้ปรากฏกลุ่มบุคคลได้นำข้อมูลเท็จเกี่ยวกับศาสนา ข้อมูลบิดเบือนไปปลุกปั่นมวลชน สร้างความเข้าใจที่ผิดและก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมอันจะนำไปสู่ความแตกแยกทางศาสนาได้ ตัวแทนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคประชาธิปัตย์จึงเห็นควรมีกฎหมายเป็นการเฉพาะ เพื่อคุ้มครองสิทธิทางศาสนาและความเชื่อของบุคคลเพื่อความสมัคปรองดองของคนในชาติ และ

ต้องมีบทลงโทษต่อผู้ที่มีเจตนาบิดเบือนข้อมูลดังกล่าว จึงได้ยื่นพระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ต่อสภาผู้แทนราษฎร

การมุ่งคุ้มครองศาสนาดังที่ได้กล่าวมานั้นมีประเด็นที่ต้องพิจารณาตั้งแต่ขั้นปรัชญาก่อนว่าในความจริง ศาสนาต้องการความคุ้มครองหรือไม่ การคุ้มครองที่ต้องการให้กฎหมายเข้ามาดูแลนั้นเป็นการคุ้มครองบุคคล ในศาสนา หรือหลักคำสอน หรือมุ่งคุ้มครองสัญลักษณ์หรือวัตถุศาสนา ผู้เขียนมิได้พิพากษาว่าการมีหรือไม่มี ศาสนาประจำชาติในกฎหมายเป็นเรื่องที่ถูกหรือผิด แต่กำลังชี้ให้เห็นประเด็นเปราะบางว่าการพยายามบัญญัติ กฎหมายในลักษณะ “ยัดเยียด” ความคุ้มครองที่มีได้ถูกร้องขอ ทั้งไม่ปรากฏว่าคนส่วนใหญ่ของประเทศจะเห็น ด้วยกับความคุ้มครองดังกล่าว และคนส่วนน้อยก็มิได้มีโอกาสโต้แย้งแถลงความต้องการของตน กฎหมาย ลักษณะนี้จึงต้องใช้ความระมัดระวังในการบัญญัติขึ้นเพราะหากว่ากฎหมายไม่สอดคล้องกับวิถีประชาอาจ ส่งผลให้กฎหมายนั้น “เป็นหมัน” คือไม่เกิดผลในทางปฏิบัติได้

แม้ว่าการเมืองและการปกครองไทยมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ใกล้ชิดกับศาสนา และใช้สิ่งนี้เป็น ส่วนหนึ่งของการจัดระเบียบการปกครองด้านความเชื่อ ส่งผลให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกัน (Unity) ของหน่วย การปกครองเพื่อง่ายต่อการปกครองของชนชั้นนำจึงสรุปได้ว่าศาสนา และการเมืองไม่เคยแยกออกจากกัน คำถามต่อไปที่จะต้องพิจารณาคือแนวคิดอเทวนิยมนั้นสัมพันธ์กับการเมืองการปกครองหรือไม่ เมื่อวิเคราะห์ จากเนื้อหาความเชื่อของศาสนาอเทวนิยม(อาทิ ศาสนาเบคอน) ที่ปฏิเสธความสุดโต่งทางศาสนาเป็นรูปแบบ ของความบ้าคลั่ง และความโหดร้ายที่บิดเบือนจิตวิญญาณที่แท้จริงของศาสนาคริสต์และก่อให้เกิดความรุนแรง และความวุ่นวายทางสังคม ทั้งมองว่ารัฐไม่ควรแทรกแซงปริมณฑลแห่งความเชื่อหรือไม่เชื่อของประชาชน รัฐ ไม่ควรมีสื่อในการบังคับบัญชาสั่งการความเชื่อของผู้ใดหรือบุคคลใด

สรุปผลการวิจัย

แนวคิดอเทวนิยมได้อธิบายตนเองในบทความนี้มีใช้แสวงหาความชอบธรรมให้กับแนวคิดตน แต่เป็น การแสดงให้เห็น (โดยเฉพาะผู้คนในสังคมไทย) ได้ทราบ และเข้าใจความเป็น “ผู้ไม่เชื่อ” ว่ามิได้นำซึ่งขัง รังเกียจ หรือมิได้เป็นผู้ร้ายของมนุษยชาติ แต่เป็นผู้พยายามบุกเบิกยุคสมัยแห่งการไฝหาธรรมชาติเดิมแท้ อัน เป็นการหันกลับมาใส่ใจและนับถือตัวเองมากกว่าสิ่งอื่นที่จับต้องมิได้ พร้อมทั้งเข้าใจขีดจำกัดของตน และเดิน ออกจากวิถีเดิมสู่วิถีใหม่การกำหนดกฎเกณฑ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการกำเนิดวิถีใหม่ อาทิ องค์ประกอบ 5 ประการ ของ “ศาสนา” ในไทยจะต้องมี 1. ศาสดาหรือผู้ก่อตั้ง 2. ศาสนธรรมหรือหลักคำสอน 3. ศาสนบุคคล 4. ศาสนสถาน และ 5. ศาสนพิธี ส่งผลให้ “ความเชื่อในเบคอน” ไม่ถูกจัดอยู่ในลักษณะนิกายศาสนาหรือลัทธินิยมในทาง ศาสนา อันเป็นวิธมองศาสนาและความเชื่อรูปแบบเก่ามาเป็นเกณฑ์ชี้วัดศาสนาและความเชื่อใหม่ ศาสนาและ ความนับถือไม่ควรเป็นสิ่งที่รัฐอนุญาตให้ประชาชนมิได้ แต่เป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วในตัวมนุษย์ กฎหมายควรทำ หน้าที่เพียงรับรองสิทธิที่ประชาชนมีและคุ้มครองมิให้ความเชื่อแต่ละประการเข้าล่วงล้ำขัดแย้งกัน

ข้อเสนอแนะ

เพื่อความสันติมีแด่มนุษย์ทุกคนรัฐไทยควรพัฒนาท่าทีที่มีต่อแนวความเชื่อใหม่ของคนโดยปรับปรุงกฎหมายและแนวนโยบายให้สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคมแต่ไม่พยายามตั้งเกณฑ์บังคับรูปแบบของการเป็นศาสนาเช่น พิจารณาปรับลดหรือยกเลิกองค์ประกอบ5ประการของศาสนา และอนุญาตให้บุคคลแสดงตน (ทั้งในเอกสารทางราชการ และทางชีวิตส่วนตัว) ว่านับถือหรือไม่นับถือสิ่งใดเป็นต้น และยอมรับในระดับบริหารว่าศาสนาควรเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่ควรร้องขอจากรัฐ รัฐจะต้องรับรองความเชื่อทุกความเชื่ออันแตกต่างหลากหลายโดยวางตัวเป็นกลาง กฎหมายควรคุ้มครองเฉพาะการบูลลี่รังแกกันระหว่างศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- Pruner, A. (2015). **The United Church Of Bacon Is A Belief System That Speaks To Our Deepest Food Desires**. <https://uproxx.com/viral/united-church-of-bacon-atheists-weddings/>. August 2, 2023.
- Stream, C. (2022). **Wisdom or Folly? Francis Bacon’s “On Atheism”**. <https://medium.com/essaying-bacon/wisdom-or-folly-dc4584484841>. August 2, 2023.
- Constitution of the Kingdom B.E. 2502.
- Constitution of the Kingdom of Siam B.E. 2475.
- Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560.
- Encyclopedia Britannic. (2023). **Atheism | Definition, History, Beliefs, Types, Examples, & Facts**. <https://www.britannica.com/topic/atheism>. August 2, 2023.
- Fountainhead Press. (2020). **Francis Bacon “Truth”**. <https://fountainheadpress.com/expandingthearc/assets/francisbacontruth.pdf>. August 2, 2023.
- Francis Bacon. (2023). **Who Was Francis Bacon?**. <https://www.biography.com/scholars-educators/francis-bacon>. August 2, 2023.
- Tovey, G. (1952). “Toward a New Understanding of Francis Bacon's Reform of Philosophy.” **The Philosophical Review**. Vol. 61, No. 4 (Oct., 1952), 568-574.
- Brent, J. (2023). **Natural Theology**. <https://iep.utm.edu/theo-nat/>. August 2, 2023.

- Satran, J. (2015). **The United Church Of Bacon Accuses Wells Fargo Of Religious Discrimination.** https://www.huffpost.com/entry/united-church-of-bacon-wells-fargo_n_7122184. August 8, 2023.
- Pitch meat. (2023). **What is a church of bacon?**. <https://www.pitchameat.com>. August 28, 2023. (in Thai)
- Woodlock, R. et al. (2013). **Doesn't religion cause most of the conflict in the world?**. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jul/02/religion-wars-conflict>. August 2, 2023.
- Khamphothing, R. (2013). Dream Constitution : Principles and Intent of the People's Council, 1932. https://www.silpa-mag.com/history/article_69349. September 25, 2023. (in Thai)
- Atchutamanat, R. (2022). **People without religion in England are increasing. What is Thailand like?**. <https://www.bbc.com/thai/articles/clwgdenglvp0>. September 25, 2023. (in Thai)
- Siamrath. (2022). **"Nation MPs" filed amendments to the law criminalizing blasphemy Conflict in society.** <https://siamrath.co.th/n/320868>. September 25, 2023. (in Thai)
- Boonsong, S. (2020). The inclusion of Buddhism as the state religion in the constitution. https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_paracy/ewt_dl_link.php?nid=133. September 25, 2023. (in Thai)
- The BBC. (2023). **Is religion a power for peace or does it cause conflict?**. <https://www.bbc.co.uk/bitesize/topics/zkdk382/articles/zhpq47h>. August 2, 2023.
- United Church Of Bacon. (2023). **Commandments - United Church of Bacon.** <https://unitedchurchofbacon.org/our-beliefs/>. August 2, 2023.
- United Church Of Bacon. (2023). **May the Bacon be with You always. - United Church of Bacon.** <https://unitedchurchofbacon.org/>. August 28, 2023.

ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบปฐมภูมิ

The Primary care system health development strategy

ณรงค์ ใจเที่ยง, วิกรม บุญนุ่น, โกมิน วังอ่อน และชาญชัย ฤทธิร่วม

Narong Chaitiang, Vikrom Boonnun, Gomin Wangon and Chanchai Rittirum

บทคัดย่อ

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมในประเทศไทย มีแนวโน้มสัดส่วน ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น และปัญหาสุขภาพของประชาชนที่มีแนวโน้มเป็นโรคเรื้อรังเพิ่มขึ้น รวมทั้งความ ซับซ้อนของปัญหาสุขภาพเพิ่มขึ้น โดยประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาสุขภาพทั้งที่เป็นโรคติดต่อและ โรคไม่ติดต่อ ทำให้ลักษณะปัญหาสุขภาพมีแนวโน้มสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านพฤติกรรม และปัจจัย ทางด้านสังคมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวยิ่งทำให้ระบบบริการปฐมภูมิ และการจัดการด้วยวิธี สาธารณสุขมูลฐานยังมีความจำเป็นและมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ระบบบริการปฐมภูมิ ในอนาคต 20 ปี และทิศทางการดำเนินงานของระบบบริการปฐมภูมิที่ทำให้เกิดการมีสุขภาพที่ดี ทั่วโลก และกระบวนการ ในการประสานความร่วมมือเพื่อจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิด้านแรก ตลอดจนการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและภาคประชาชน ทำให้ระบบการส่งต่อผู้รับบริการและการเชื่อมโยงข้อมูล ระหว่างหน่วยบริการทุกระดับด้วยเทคโนโลยี และการบริการด้วยทีมหมอครอบครัวแบบสหสาขาวิชาชีพ

กระทรวงสาธารณสุขได้เร่งพัฒนาระบบบริการสุขภาพทั่วประเทศ โดยสร้างความเข้มแข็งระบบบริการสุขภาพขั้นปฐมภูมิ มีทีมหมอครอบครัวให้เป็นหัวใจของระบบบริการปฐมภูมิ สร้างความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างคนทำงานด้วยกันเอง และระหว่างบุคลากรสาธารณสุขกับประชาชนและชุมชนท้องถิ่น และสร้างระบบการพัฒนาสุขภาพและการจัดบริการสุขภาพมิติใหม่เริ่มต้นที่การดูแลสุขภาพเป็นรายครอบครัวโดยสถานบริการสุขภาพใกล้บ้าน พัฒนาไปจนถึงขั้นที่จะสร้างให้ประชาชนทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทเกิดความมั่นใจไว้วางใจในทุกโอกาส ทุกรูปแบบ สนับสนุนให้ชุมชนช่วยเหลือกัน ไม่ปล่อยให้ผู้ป่วยในชุมชนเผชิญกับความทุกข์ยากตามลำพัง เป็นสังคมที่ไม่ทอดทิ้งกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการให้บริการสุขภาพที่มีคุณภาพต่อเนื่องระยะยาว แก้ไขปัญหาที่เป็นสาเหตุรากเหง้าการเจ็บป่วยได้เป็นผลสำเร็จ ให้สมกับคำที่ว่าประชาชนอุ่นใจมีญาติทั่วไทย เป็นทีมหมอครอบครัวเพราะเราครอบครัวเดียวกัน

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์ สุขภาพ ระบบปฐมภูมิ

Abstract

Situation of social change in Thailand tends to be proportional The elderly are increasing and public health problems that tend to increase in chronic diseases, including

increased complexity of health problems Thailand is faced with health problems, both communicable diseases and non-communicable diseases, making the nature of health problems more likely to be related to behavioral factors and social factors. This characteristic makes the primary service system more and management methods Primary health care is even more necessary and important in the primary service system in the future 20 years and the direction of operation of the primary service system that creates good health, mechanisms and processes for coordinating cooperation. To provide first line of primary health services as well as participation between the government sector local government organization Private and public sectors Make the system for referring service recipients and linking information between service units at all levels using technology and services provided by a multidisciplinary team of family doctors

The Ministry of Public Health has accelerated the development of the national health service system by strengthening the primary health service system. The family doctor team is the core of the primary healthcare system. Establishing new relationships among workers. Ministry of Public Health Establish a new health development system that provides health services, starting with home care at nearby health facilities. Develop to a stage of building confidence, trust, and support for community mutual assistance in both urban and rural areas. Don't let patients in the community face pain alone, this is a society that won't be abandoned. This will help to provide long-term high-quality medical services and successfully solve the problems that lead to the root cause of the disease. As the term 'peace of mind for the people' suggests, relatives serve as family doctor teams throughout Thailand because we are a family.

Keywords: Strategy, Health, Primary care system

บทนำ

ระบบบริการปฐมภูมิ ถือว่าเป็นหน่วยบริการด่านหน้าที่ใกล้ชิดประชาชนและชุมชนมากที่สุด ให้บริการสาธารณสุขผสมผสานเชิงรุกในด้านส่งเสริมสุขภาพ ควบคุมป้องกันโรค รักษาพยาบาลฟื้นฟูสมรรถภาพ และการคุ้มครองผู้บริโภค ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนเรียนรู้ และให้มีความสามารถในการดูแลสุขภาพตนเอง ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน รวมทั้งเชื่อมโยงและมีส่วนร่วม อย่างเข้มแข็งในการบริการสุขภาพของประชาชน ชุมชนและท้องถิ่น สืบเนื่องจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมในประเทศไทย มีแนวโน้มสัดส่วน ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น และปัญหาสุขภาพของประชาชนที่มีแนวโน้มเป็นโรคเรื้อรังเพิ่มขึ้น รวมทั้งความ ซับซ้อนของปัญหาสุขภาพเพิ่มขึ้น โดยประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาสุขภาพทั้งที่เป็น

โรคติดต่อและ โรคไม่ติดต่อ ทำให้ลักษณะปัญหาสุขภาพมีแนวโน้มสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านพฤติกรรม และปัจจัย ทางด้านสังคมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวยิ่งทำให้ระบบบริการปฐมภูมิ และการจัดการด้วยวิธีสาธารณสุขมูลฐานยังมีความจำเป็นและมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ระบบบริการปฐมภูมิ (Primary Care) จึงเป็นฐานสำคัญของระบบบริการสุขภาพ ที่มีประสิทธิภาพ และมีความเท่าเทียมกัน ทำให้ลดช่องว่างการเข้าถึงบริการสุขภาพของประชาชน ซึ่งประเทศไทยมีนโยบายและแผนการพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิมาอย่างต่อเนื่องกว่า ๑๐ ปี ส่งผลให้ประชาชนเข้าถึงระบบบริการสุขภาพเพิ่มขึ้น แต่ในด้านคุณภาพของระบบบริการปฐมภูมียังมี ข้อจำกัดและพัฒนาไปได้ไม่เต็มที่ด้วยปัจจัยหลายประการ (The World Health Report,2008)

‘สังคมสูงวัย’ คือ สังคมที่มีสัดส่วนของผู้สูงอายุหรือประชากรที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป ได้เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ขณะที่สัดส่วนของอัตราการเกิด และจำนวนประชากรในวัยทำงานลดน้อยลง. ประเทศต่างๆ รอบข้างเราได้มีปัญหานี้แล้ว เช่น ที่สิงคโปร์มีสัดส่วนของผู้สูงอายุใกล้เคียงกับไทย และเป็นสังคมผู้สูงอายุ , เกาหลีใต้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์แล้ว ญี่ปุ่นมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก และเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุด ดังนั้น สำหรับประเทศเราเอง ก็กำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในเร็วๆ นี้ เช่นกัน โดยมีประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปร้อยละ 10 หรือมากกว่า 7 ล้านคนแล้ว และมีการคาดการณ์ไว้ว่าในปี พ.ศ. 2564 สัดส่วนของจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นไปถึงร้อยละ 20-30 เปอร์เซนต์ แสดงว่าประชากร ทุกๆ 100 คน เราจะพบจำนวนผู้สูงอายุ 30 คน ซึ่งน่าจะตามมาด้วยปัญหาสุขภาพและโรคเรื้อรังต่างๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม ความจริงแล้วคนส่วนใหญ่ในสังคมยังเข้าใจว่า การรับมือกับเรื่องนี้กลับเป็นเพียงการจัดการกับเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ ทำให้การแก้ปัญหาหลักมักจำกัดอยู่เพียงแต่กลุ่มๆ เช่น การจ่ายเบี้ยยังชีพคนชรา การจัดสวัสดิการต่างๆ แต่กลับไม่ได้เชื่อมโยงเข้ากับการเตรียมการตั้งแต่ยังอยู่ในวัยทำงาน จึงเป็นสถานการณ์ที่เราจำเป็นต้องกลับมาสนใจจริงๆ เกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุในประเทศของเรา รวมทั้งการส่งผลต่อเศรษฐกิจโดยรวมของชาติด้วย (Department of Older Persons,2021)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ.2560 มาตรา 258 ข. (5) ระบุไว้ว่า “ให้มีระบบการแพทย์ปฐมภูมิที่มีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวดูแลประชาชนในสัดส่วนที่เหมาะสม” และเป็นที่มาของนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขในการพัฒนา “คลินิกหมอครอบครัว” หรือ “หน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิ” (Primary Care Unit: PCU) เพื่อเป็นหน่วยบริการสุขภาพที่มีแพทย์เฉพาะทางด้านเวชศาสตร์ครอบครัวและ ทีมสหวิชาชีพดูแลประชาชน 10,000 คนต่อหนึ่งทีม โดยตั้งเป้าหมายในการพัฒนาให้มีคลินิกหมอครอบครัว เพื่อให้การดูแลสุขภาพแก่คนไทยทุกคนทั่วประเทศภายใน 10 ปี เพื่อสนับสนุนระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า และเป็นการเพิ่มความเป็นธรรมด้านสุขภาพภายในระบบสุขภาพของประเทศไทย เริ่มต้นดำเนินการ พัฒนารูปแบบคลินิกหมอครอบครัวภายใต้แผนปฏิรูประบบสาธารณสุขโดยดำเนินการในลักษณะของโครงการ วิจัยเพื่อนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (implementation research) ในพื้นที่ระดับอำเภอรวม 50 พื้นที่ทั่วประเทศ ในปีงบประมาณ 2562 เป็นการปฏิรูประบบบริการสุขภาพควบคู่ไปกับการปฏิรูประบบการคลังสุขภาพ และมีเป้าหมายสำคัญ 3 ด้านหรือ “Triple Aim” ได้แก่ การพัฒนาสถานะสุขภาพของประชากรกลุ่มเป้าหมาย การพัฒนาคุณภาพและประสบการณ์ที่ผู้ป่วยได้รับในกระบวนการดูแลสุขภาพ และการลดต้นทุนของการ

จัดบริการสุขภาพต่อหัวประชากร แนวทางการพัฒนาระบบสุขภาพปฐมภูมิแบบบูรณาการโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางฉบับนี้ นำเสนอ กรณียุทธศาสตร์การพัฒนาระบบสุขภาพปฐมภูมิแบบบูรณาการโดยมีผู้ป่วยเป็นศูนย์กลางสำหรับการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง เนื่องจากเป็นกลุ่ม ผู้ป่วยซึ่งมีความต้องการด้านสุขภาพที่หลากหลายและแตกต่างกันตามสถานะสุขภาพและความรุนแรงของ โรค และมีความจำเป็นที่ทีมคลินิกหออกรับต้องทำหน้าที่บูรณาการและเชื่อมโยงการดูแลสุขภาพของ ประชาชนอย่างต่อเนื่องจนครบวงจรความเจ็บป่วย มีการนำเสนอการทบทวนองค์ความรู้และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ให้เอื้อต่อการนำไปศึกษาและพัฒนาต่อยอด ได้แก่ แนวคิดเวชศาสตร์ครอบครัวและเวชปฏิบัติปฐมภูมิ แนวคิด ต้นแบบการดูแลรักษาโรคเรื้อรัง แนวคิดระบบบริหารสุขภาพไร้รอยต่อ แนวคิดการจัดระบบบริหารสุขภาพ แบบบูรณาการ แนวคิดการบริหารสุขภาพแบบเน้นคุณค่า และแนวคิดบริการสุขภาพแบบบูรณาการโดยมี ประชาชนเป็นศูนย์กลางขององค์การอนามัยโลก และได้ประมวลประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่วิจัย เพื่อสังเคราะห์ออกมาเป็นคู่มือฉบับปฏิบัติการ ครอบคลุมขั้นตอนการออกแบบกระบวนการในคลินิกหออกรับ เพื่อจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิแบบบูรณาการโดยมีผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง และเครื่องมือการจัดการ เชิงระบบสำหรับการพัฒนากระบวนการหลักของคลินิกหออกรับ โดยมุ่งหวังให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถ นำเครื่องมือการจัดการเชิงระบบมาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นระบบบริการสุขภาพที่สามารถส่งมอบคุณค่ากับ ผู้รับบริการสุขภาพโดยเลือกวิธีการให้เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาสุขภาพของประชาชนให้มากที่สุด เกิดเป็นบริการสุขภาพเฉพาะบุคคล เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเอง และลดกระบวนการที่ไม่จำเป็นเพื่อลดภาระงานให้กับทีมดูแลสุขภาพ (Public Health Administration Division Office of Primary Health System Support,2020)

แนวคิดการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐาน ในการให้บริการสุขภาพปฐมภูมิ

การพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิ (Primary care service) มีความสำคัญกับการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของประเทศที่จะทำให้ ประชาชนเข้าถึงบริการสุขภาพได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรมมากขึ้น รวมทั้งสามารถลดความแออัดในโรงพยาบาลลงได้ ประเทศไทยมีนโยบาย การพัฒนาระบบสุขภาพปฐมภูมิที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อมีการกำหนดสาระ สำคัญในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 258 ข (5) ให้รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุข ที่มีประสิทธิภาพและทั่วถึง เสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ ้ การส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุน ให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย และกำหนดให้มี ระบบการแพทย์ปฐมภูมิที่มีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวดูแลประชาชน ในสัดส่วนที่เหมาะสม ปัจจุบันพระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พุทธศักราช 2562 ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา และมีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2562 เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานในการให้บริการสุขภาพปฐมภูมิ สำนักสนับสนุนระบบสุขภาพปฐมภูมิ จึงได้จัดทำคู่มือคุณภาพมาตรฐาน บริการสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2566 โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดสุขภาวะ แก่ประชาชน ผ่านกระบวนการพัฒนาและประเมินคุณภาพ มีแนวปฏิบัติในการ ดำเนินงานและจัดการคุณภาพ

บริการของหน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่าย หน่วยบริการปฐมภูมิที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน- หน่วยบริการเป็นสถานบริการที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ตามกฎหมายว่าด้วยหลักประกันสุขภาพแห่งชาติและมีสิทธิรับบริการสาธารณสุขตามกฎหมายว่าด้วยหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ - หน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิ เป็นหน่วยบริการที่ขึ้นทะเบียนไว้ตามกฎหมาย พระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พุทธศักราช 2562 และ มีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวที่ดูแลประชาชนให้ได้รับบริการ สุขภาพปฐมภูมิตามที่กำหนด ดังนี้

1. บริการสุขภาพแบบองค์รวม
2. บริการสุขภาพตั้งแต่แรก
3. บริการสุขภาพอย่างต่อเนื่อง
4. การดูแลสุขภาพของบุคคลแบบผสมผสาน
5. การบริการ ข้อมูลด้านสุขภาพและคำปรึกษาด้านสุขภาพแก่บุคคลในบัญชีรายชื่อ
6. การส่งเสริมให้ประชาชนมีศักยภาพและมีความรู้ในการจัดการสุขภาพของตนเองและบุคคลในครอบครัว
7. การส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่ายแนวปฏิบัติในการดำเนินงานและจัดการคุณภาพบริการ ของหน่วยบริการปฐมภูมิและเครือข่ายหน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิ (Office of Primary Health System Support, Ministry of Public Health.2022).

การปฏิรูประบบบริการปฐมภูมิของประเทศไทย มีการพัฒนาแนวคิดมาโดยตลอด จนปี พ.ศ. 2562 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ เนื่องจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ พ.ศ. 2561 ทำให้เกิดกลไกและกระบวนการในการประสานความร่วมมือ เพื่อจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิด้านแรก ตลอดจนการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและภาคประชาชน ทำให้ระบบการส่งต่อผู้รับบริการและการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยบริการทุกระดับด้วยเทคโนโลยีและการบริการด้วยทีมหมอครอบครัวแบบสหสาขาวิชาชีพ ซึ่งเป็นการดูแลอย่างองค์รวมผสมผสานและต่อเนื่อง นอกจากนี้ประชาชนมีความตระหนักรู้ในการจัดการสุขภาพด้วยตนเองแต่ผลการศึกษายังมีข้อจำกัดที่จะต้องพัฒนา เพื่อให้เกิดความเข้าถึงบริการในพื้นที่เขตเมือง โรงงานหรือสถานประกอบการขนาดใหญ่ จำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบริการปฐมภูมิ โดยจะลดข้อจำกัดในส่วนการบริหารและกฎระเบียบของภาครัฐ ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพและการเข้าถึงบริการสุขภาพปฐมภูมิของประชาชน (Phinyopornphanit. B.,2019)

ระบบการดูแลสุขภาพปฐมภูมิหรือ primary care เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูประบบบริการสุขภาพ เพื่อสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าด้วยหลักการ การใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based) การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (Holistic care) การดูแลที่ต่อเนื่องและผสมผสาน (Integrated and Continuity of Care) รวมทั้งการทำงานเชิงรุก ระบบที่จัดบริการสุขภาพในระดับที่เป็นด่านแรกของระบบบริการสาธารณสุข ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลสุขภาพของประชาชนอย่างต่อเนื่องร่วมกับประชาชน โดยประยุกต์ความรู้ทั้งทางด้านการแพทย์ จิตวิทยา และสังคมศาสตร์ในลักษณะผสมผสานการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาโรค และการฟื้นฟูสภาพได้อย่างต่อเนื่องด้วยแนวคิดแบบองค์รวมให้แก่บุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยมีระบบการส่งต่อและเชื่อมโยงกับโรงพยาบาลได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งประสานกับองค์กรชุมชนในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาความรู้ของประชาชนในการดูแลสุขภาพส่งเสริมสุขภาพของตน และสามารถดูแลตนเองเมื่อเจ็บป่วยได้อย่างสมดุล”

ลักษณะเด่นของการดูแลสุขภาพปฐมภูมิ ได้แก่

- 1) เน้นการดูแลแบบองค์รวม คือ ใส่ใจกับชีวิตและความสุขความทุกข์ของคน มากกว่าการดูแลแบบแยกปัญหาสุขภาพออกจากชีวิตของคน หรือมองปัญหาเฉพาะที่อวัยวะเป็นส่วนๆ
- 2) เน้นการทำงานเชิงรุก คือ มุ่งป้องกันและแก้ไขปัญหาดังแต่แรกเริ่มมากกว่ารอให้เกิดโรค ความเจ็บป่วยหรือความทุกข์ลุกลามแล้วค่อยหาทางแก้ไข
- 3) เน้นการผสมผสานงานส่งเสริม/ป้องกัน/รักษา/ฟื้นฟู ควบคู่กระบวนการทำงานร่วมกับองค์กรและกลไกต่างๆ ในพื้นที่
- 4) เน้นการดูแลต่อเนื่องตลอดชีวิต มากกว่าเน้นการรักษาเป็นครั้งๆ โดยให้ความสำคัญกับประสบการณ์ด้านสุขภาพตลอดอายุขัยของบุคคลที่ส่งผลต่อชีวิตและการดูแลรักษาความเจ็บป่วยของเขา
- 5) ทำงานเชื่อมโยงหลายระดับ ทั้งระดับบุคคล/ครอบครัว/ชุมชน เพราะปัญหาแต่ละระดับส่งผลถึงกัน การแก้ปัญหาจึงต้องดำเนินควบคู่กันไปทุกระดับ
- 6) ทำงานเชื่อมโยงหลายมิติทั้งด้านกาย/ใจ/สังคม/จิตวิญญาณ เพื่อให้ทุกมิติเกื้อกูลส่งเสริมกันจนเกิดสุขภาวะได้อย่างมีคุณภาพ
- 7) ทำงานเชื่อมโยงกับบริการทางการแพทย์หลายระดับ โดยช่วยเอื้ออำนวยและประสานให้ผู้ป่วยใช้บริการทางการแพทย์ระดับอื่นๆ ได้อย่างสะดวกราบรื่น
- 8) ใช้ระบบการแพทย์ที่หลากหลายในชุมชน ทั้งการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และวิถีสุขภาพทางเลือกอื่นๆ มาผสมผสานเพื่อให้เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อสุขภาพ
- 9) เน้นการเสริมสร้างระบบสุขภาพชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

การดูแลสุขภาพปฐมภูมินั้นเป็นศิลปะชั้นสูงของการดูแลรักษาสุขภาพ เพราะต้องผสมผสานทั้งศาสตร์ทางการแพทย์เข้ากับความรู้ทางสังคมและศิลปะการเข้าใจมนุษย์ เป็นงานที่ต้องใส่ใจสุขภาพในหลายมิติ ทั้งทางกาย ใจ สังคม และมิติทางจิตวิญญาณ การดูแลสุขภาพปฐมภูมิมิใช่ศักยภาพและเอกลักษณ์ที่เป็นจุดแข็งของตนเอง เพราะแม้จะไม่มีเทคโนโลยีทางการแพทย์ขั้นสูงเทียบเท่ากับโรงพยาบาลใหญ่ๆ และไม่มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง แต่สิ่งที่การดูแลสุขภาพปฐมภูมิมีมากกว่าการบริการระดับอื่น ก็คือ “บริการที่เป็นมิตร ใกล้ชิดและเข้าใจชุมชน สามารถทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชน เพื่อสร้างสุขภาพและแก้ไขปัญหากการเจ็บป่วยที่ซับซ้อนได้ ด้วยความรู้ทางการแพทย์ที่ผสมผสานกับความเข้าใจทางสังคมและความใส่ใจในความเป็นมนุษย์ “ (Kitpathi. R,2020)

มาตรฐานหน่วยบริการปฐมภูมิ

สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน) มีบทบาทหน้าที่สำคัญตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์กร ในการดำเนินการเกี่ยวกับการประเมินระบบงานและการรับรองคุณภาพสถานพยาบาล รวมทั้งกำหนดมาตรฐานของสถานพยาบาลเพื่อใช้เป็นแนวทางการประเมินการพัฒนาและการรับรองคุณภาพ

สถานพยาบาล ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้มีกลไกการกำกับดูแลเรื่องมาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยในการให้บริการในระบบบริการปฐมภูมิและให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี ด้านสาธารณสุขรวมทั้งนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขที่ได้กำหนดจุดมุ่งเน้นในการสร้างระบบสุขภาพปฐมภูมิเข้มแข็ง สถาบันจึงได้มีการพัฒนามาตรฐานหน่วยบริการปฐมภูมิโดยเป็นไปตามแนวทางการพัฒนามาตรฐานสากล The International Society for Quality in Health Care External Evaluation Association (ISQua IEEA) และตามมาตรฐานที่คณะกรรมการกำหนด มาตรฐานศูนย์บริการสาธารณสุข ฉบับที่ 2 (Public Health Center Standards, 2nd Edition) สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน) ได้ร่วมกับสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร ในการพัฒนามาตรฐานศูนย์บริการสาธารณสุขขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 เพื่อใช้เป็นแนวทางส่งเสริมการพัฒนาและประเมินรับรองหน่วยบริการสุขภาพประเภทที่ไม่ได้รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน เพื่อเป็นการยกระดับการพัฒนาบริการสุขภาพปฐมภูมิในเขตเมืองของศูนย์บริการสาธารณสุข และการพัฒนาให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยีทางการแพทย์ รวมทั้งแนวความคิดพัฒนาคุณภาพนโยบายและยุทธศาสตร์ของประเทศ สถาบันได้มีการพัฒนามาตรฐานศูนย์บริการสาธารณสุข ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2565 ตามแนวทางการพัฒนามาตรฐานสากล ISQua IEEA โดยมุ่งเน้นให้เกิดการบริหารจัดการสถานพยาบาลที่ส่งมอบคุณค่าแก่ผู้รับผลงาน ความปลอดภัย การพัฒนาคุณภาพต่อเนื่อง และระบบบริการที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนยกระดับการพัฒนาคุณภาพบริการสุขภาพปฐมภูมิที่เป็นองค์รวม (Healthcare Quality Accreditation Institute (Public Organization), 2023))

กรอบแนวคิดมาตรฐานศูนย์บริการสาธารณสุข

มาตรฐานศูนย์บริการสาธารณสุข มีทั้งหมด 7 หมวด โดยใช้มาตรฐานโรงพยาบาลและบริการสุขภาพ เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนา โดยมีการปรับปรุงโครงสร้างของมาตรฐานในบทที่ 1-6 การปฏิบัติการ แบ่งเป็นกระบวนการหลักและกระบวนการสนับสนุน ซึ่งกระบวนการหลักมาตรฐานจะครอบคลุม บทที่ 11-8 การเฝ้าระวังโรคและภัยสุขภาพ บทที่ 11-9 การทำงานกับชุมชน ซึ่งเป็นมาตรฐานสำคัญสำหรับหน่วยบริการปฐมภูมิ และตอนที่ III กระบวนการดูแลผู้ป่วย ส่วนกระบวนการสนับสนุน ครอบคลุมมาตรฐานตอนที่ II ในมาตรฐานโรงพยาบาลและบริการสาธารณสุข ฉบับที่ 4 ที่สำคัญจำเป็นสำหรับหน่วยบริการปฐมภูมิ โดยมีการปรับรายละเอียดของมาตรฐานให้สอดคล้องกับบริบทของหน่วยบริการปฐมภูมิในเขตเมือง ซึ่งเป็นหน่วยบริการสุขภาพที่ไม่ได้รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน และมีการดำเนินงานในชุมชนที่หลากหลาย รวมทั้งการดูแลประชาชนผู้รับบริการในหน่วยบริการและในชุมชนที่เชื่อมโยงกันจนถึงระดับโรงพยาบาล

มาตรฐานสถานพยาบาลปฐมภูมิ ฉบับที่ 1 (Primary Care Standards, 1st Edition)

มาตรฐานสถานพยาบาลปฐมภูมิ ฉบับที่ 1 (Primary Care Standards, 1st Edition)

ตามที่พระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 มีผลใช้บังคับ เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการสุขภาพปฐมภูมิที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และมีมาตรฐานจากหน่วยบริการปฐมภูมิหรือเครือข่ายบริการปฐมภูมิ ดังนั้นเพื่อเป็นการยกระดับการพัฒนามาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยในการให้บริการในระบบบริการปฐมภูมิทั่วประเทศไทย สถาบันได้มีการพัฒนามาตรฐานสถานพยาบาลปฐมภูมิ เพื่อเป็นกรอบมาตรฐานและคุณภาพบริการสุขภาพปฐมภูมิที่พึงประสงค์ เป็นแนวทางในการออกแบบบริการสุขภาพปฐมภูมิที่เหมาะสม และขึ้นำการพัฒนาคุณภาพบริการสุขภาพปฐมภูมิให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การขับเคลื่อนการพัฒนากลไกกระบวนการจัดการ จนสถานพยาบาลปฐมภูมิสามารถแสดงผลการดำเนินงานในระดับที่เป็นที่ยอมรับ มีคุณภาพ ปลอดภัย ตอบสนองต่อความจำเป็นด้านสุขภาพที่เหมาะสมกับปัจจัยสังคมที่ส่งผลต่อสุขภาพ และส่งเสริมการจัดการสุขภาพตนเองที่จำเป็น

เป้าหมายของการพัฒนามาตรฐาน

เพื่อเป็นกรอบมาตรฐานและคุณภาพบริการสุขภาพปฐมภูมิที่พึงประสงค์ เป็นแนวทางในการออกแบบบริการสุขภาพปฐมภูมิที่เหมาะสม และขึ้นำการพัฒนาคุณภาพบริการสุขภาพปฐมภูมิให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การขับเคลื่อนการพัฒนากลไก กระบวนการจัดการ จนสถานพยาบาลปฐมภูมิสามารถแสดงผลการดำเนินงานในระดับที่เป็นที่ยอมรับ มีคุณภาพ ปลอดภัย ตอบสนองต่อความจำเป็นด้านสุขภาพที่เหมาะสมกับปัจจัยสังคมที่ส่งผลต่อสุขภาพ และส่งเสริมการจัดการสุขภาพตนเองที่จำเป็น

แนวคิดและลักษณะสำคัญของมาตรฐานสถานพยาบาลปฐมภูมิ

คณะกรรมการสถาบัน ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนามาตรฐานการรับรองคุณภาพสถานพยาบาลจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ในด้านระบบบริการสุขภาพและการพัฒนาคุณภาพ ร่วมกับคณะทำงานพัฒนามาตรฐานสถานพยาบาลปฐมภูมิ ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และตัวแทนผู้ปฏิบัติงานระดับพื้นที่ ร่วมดำเนินการกำหนดหลักการ ทิศทาง และพัฒนามาตรฐานสถานพยาบาลปฐมภูมิ ส่งผลให้มาตรฐานสถานพยาบาลปฐมภูมามีคุณลักษณะเด่น ดังนี้

1. มีการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายร่วมขับเคลื่อนการพัฒนา มีการทดลองใช้มาตรฐานในสถานพยาบาลปฐมภูมิและนำผลมาปรับให้เหมาะสมกับบริบท และมีความเป็นพลวัตร
2. มีความเป็นสากล โดยการนำหลักการและแนวทางการพัฒนามาตรฐานการประเมินสถานพยาบาล ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากลของ The International Society for Quality in Health Care External Evaluation Association (ISQuaEEA) และเรียนรู้จากการทบทวนวรรณกรรมมาตรฐานต่างประเทศและประเทศไทย มาใช้เป็นแนวทางการพัฒนามาตรฐาน
3. มีหลักการและแนวคิดการพัฒนามาตรฐานเพื่อการเรียนรู้และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณภาพในการจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิ มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับใช้กับบริบทสถานพยาบาลปฐมภูมิที่มีความหลากหลาย มากกว่าการควบคุมกำกับ
4. มุ่งเน้นการสร้างและส่งเสริมให้เกิดกลไกประเมินคุณภาพบริการสุขภาพปฐมภูมิบนพื้นฐานการออกแบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ (primary care service delivery) ที่เป็นการทำงานในลักษณะเครือข่าย และกำหนดเป้าหมายการพัฒนาร่วมกันในระดับพื้นที่ โดยใช้แนวคิดการพัฒนาคุณภาพ
5. การบูรณาการเอกลักษณ์บริการปฐมภูมิของประเทศไทย อาทิ การทำงานด้วยจิตวิญญาณ การสร้างเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค การขับเคลื่อนการทำงานแบบมีส่วนร่วม
6. สนับสนุนการขับเคลื่อนตามประเด็นคุณภาพสำคัญ ของ พรบ.ระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562

กรอบแนวคิดมาตรฐานสถานพยาบาลปฐมภูมิ

มาตรฐานสถานพยาบาลปฐมภูมิแบ่งเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ภาพรวมของการบริหารสถานพยาบาลปฐมภูมิ (Primary care management) ตอนที่ 2 การบริการสุขภาพปฐมภูมิที่มีคุณภาพ (Quality of primary care services) ตอนที่ 3 กระบวนการสนับสนุนการจัดบริการปฐมภูมิ (Key service support processes) และตอนที่ 4 ผลลัพธ์ (Results)

กระทรวงสาธารณสุขจัดทำโครงการการดูแลและ พัฒนาสุขภาพเป็นของขวัญปีใหม่ 2558 ให้กับประชาชนทุกกลุ่มวัย ทุกครัวเรือน ทุกพื้นที่ทั่วประเทศ อาทิเช่น โครงการสร้างเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุและผู้

ที่อยู่ ในภาวะพึ่งพิง รวมทั้งผู้ป่วยในระยะสุดท้ายของชีวิต โดยการคัดกรองจำแนกกลุ่ม ผู้สูงอายุตามภาวะพึ่งพิงและประเมินความจำเป็นด้านการสนับสนุนบริการและ การจัดบริการด้านสุขภาพและสังคมโดยมีนักบริหารสุขภาพ (Care giver) และ ผู้จัดการสุขภาพ (Case Manager) อย่างพอเพียง เพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุและผู้อยู่ในระยะพึ่งพิงดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าความสามารถ ในการจัดบริการสุขภาพได้อย่างทั่วถึงถึงรายครัวเรือนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบ บริการปฐมภูมิ เพื่อจะทำให้ทุกคนทุกครอบครัวบนแผ่นดินไทยสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ความครอบคลุม สามารถเข้าถึงได้ อย่างเป็นธรรม โดยมีการจัดสรรและใช้ทรัพยากรสุขภาพร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดระบบสุขภาพที่สามารถตอบสนองปัญหาสุขภาพได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ดังนั้น ของขวัญปีใหม่ ที่สำคัญ คือ การส่งมอบ “ทีมหมอครอบครัว (Family Care Team)” เพื่อให้ไปบริการดูแลสุขภาพของประชาชนทุกครัวเรือนทั่วไทยทั้งในเขตเมืองและชนบทโดยมีบุคลากรทางด้านสุขภาพในระดับต่าง ๆ ทำงานร่วมกันเป็นทีม ตั้งแต่ระดับ ชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยจะมีบุคลากรทางสาธารณสุขที่ปฏิบัติงาน ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) เป็นเจ้าของครอบครัว ทำหน้าที่ ให้บริการสุขภาพ ให้คำปรึกษา ประสานการเยี่ยมให้บริการสุขภาพที่บ้านและ ประสานการส่งต่อไปยังโรงพยาบาล โดยมีแพทย์ที่โรงพยาบาลชุมชน (รพช.) หรือ โรงพยาบาลศูนย์ (รพศ.) โรงพยาบาลทั่วไป (รพท.) เป็นที่ปรึกษา ซึ่งจะ มีทีมงานดูแลสุขภาพของ รพช. รพศ. และ รพท. เข้ามาร่วมกันทำงานเพื่อให้ เกิดการบริการสุขภาพที่มีคุณภาพ รวมถึงทีมงานระดับชุมชน เช่น นักบริหาร ชุมชน อสม. อบต. เป็นต้น เข้ามาร่วมกันในการสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้ป่วย และครอบครัว ซึ่งจะเห็นได้ว่าการทำงานแบบนี้ไม่ได้มุ่งเพียงเรื่องการพัฒนา คุณภาพการรักษาพยาบาลเท่านั้น แต่มุ่งส่งเสริมให้เกิดการดูแลสุขภาพให้ครอบคลุม ในทุกมิติ แบบองค์รวม โดยความร่วมมือร่วมใจของทุกคนเพื่อการดูแลสุขภาพประชาชน ในครอบครัวที่ตนเองรับผิดชอบ (Office of Public Health Administration Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health.,2014)

สรุป

ระบบบริการปฐมภูมิ เรื่องและประเด็นปฏิรูปที่ 4 ระบบบริการปฐมภูมิเป็นด่านแรกของการให้บริการด้านสุขภาพ ที่เข้าถึงประชาชน มากที่สุด อีกทั้ง เป็นระบบสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับ ประชาชน บนหลักการของสร้างนำซ่อม ซึ่งหากสามารถพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิ ให้มีมาตรฐานตอบสนองกับปัญหาด้านสุขภาพของประชาชนในเบื้องต้นได้ จะลดค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาล โดยเฉพาะในกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และจำนวนผู้ป่วย ที่เข้ารับบริการในโรงพยาบาลได้ ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 258 ข. ด้านอื่น ๆ (5) กำหนดให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศ โดยให้มีระบบการ แพทย์ปฐมภูมิที่มีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวดูแลสุขภาพประชาชนในสัดส่วนที่เหมาะสม ดังนั้น การพัฒนา

ระบบบริการปฐมภูมิ จึงถูกกำหนดให้เป็นประเด็นปฏิรูปในแผนการปฏิรูป ประเทศด้านสาธารณสุขในช่วงที่ผ่านมา มีการดำเนินงานที่สำคัญเพื่อขับเคลื่อน เป้าหมายของประเด็นปฏิรูป เรื่อง ระบบบริการปฐมภูมิ อาทิ การจัดทำพระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2562 ซึ่งครอบคลุมในการมี คณะกรรมการระบบสุขภาพปฐมภูมิที่ทำหน้าที่กำกับ ดูแลเชิงนโยบายควบคู่กับกำหนดหลักเกณฑ์การให้ บริการสุขภาพปฐมภูมิ การพัฒนาระบบสารสนเทศ สำหรับเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบ สุขภาพปฐมภูมิ และจัดให้มีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว และ คณะผู้ให้บริการสุขภาพปฐมภูมิในจำนวนที่เหมาะสม ในการจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิ รวมถึงกำหนด หลักเกณฑ์ และการควบคุมคุณภาพของหน่วยบริการและเครือข่าย บริการปฐมภูมิ จากข้อมูลหน่วยปฐมภูมิ และเครือข่าย ปฐมภูมิ พบว่า ปี 2561 มีหน่วยงานที่ลงทะเบียน 369 แห่ง และในปี 2562 มีหน่วยงานที่ลงทะเบียน 423 แห่ง ทั่วประเทศ ทั้งนี้ แม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 แล้วก็ตาม แต่ยังคงมีความท้าทายในการผลักดัน ให้การดำเนินการตามพระราชบัญญัติ เกิดผลบังคับใช้ และมีการนำไปสู่ การปฏิบัติประกอบกับอัตราส่วนของ แพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวต่อประชากรยังมีไม่เพียงพอ เป็นผลจากความสนใจในการเรียนแพทย์เวชศาสตร์ ครอบครัวที่ยังมีน้อย และอัตราผลตอบแทนที่ต่ำกว่า สาขาวิชาชีพอื่น ดังนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของประเด็นการปฏิรูป ประเทศ การพัฒนาและขยายระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ ให้มีมาตรฐาน สอดคล้องกับความต้องการและ ความจำเป็นของพื้นที่ รวมถึงเร่งผลิตบุคลากรทางด้าน แพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว และจัดให้มีค่าตอบแทน สวัสดิการ มาตรการจูงใจให้แพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว คงอยู่ในหน่วยบริการปฐมภูมิ ได้นานที่สุด

“ประชาชนทุกภาคส่วนมีความรอบรู้ด้านสุขภาพมีส่วนร่วมในการวางระบบในการดูแลสุขภาพ ได้รับ โอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่จำเป็น และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ระบบสาธารณสุขที่เป็นเอกภาพและการอภิบาลระบบที่ดี”

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การดำเนินการตามแผนการปฏิรูปประเทศด้านสาธารณสุขมีประเด็นท้าทายที่ต้องได้รับการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่

- 1) ระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพ ในการดำเนินการที่ผ่านมายังประสบปัญหาด้านข้อมูลในมิติของ ความครบถ้วน ถูกต้อง และการนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของ หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมประสานงานและบูรณาการข้อมูลให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้ ประชาชนเข้าถึง ข้อมูลที่ถูกต้อง แม่นยำ และมีประสิทธิภาพ

2) การยอมรับของประชาชน ในการดำเนินการที่ผ่านมาหลายกิจกรรมต้องอาศัยการยอมรับในการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของประชาชน ซึ่งประชาชนบางกลุ่มยังไม่เห็นถึงความสำคัญในการดูแลสุขภาพตัวเองมากนักจึงจำเป็น ต้องมีการสร้างการตระหนักรู้ และสร้างความเข้าใจ อาทิ การสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ความรอบรู้ ด้านสุขภาพในเบื้องต้น เพื่อให้ประชาชนเกิดการตระหนักรู้ในการดูแลตัวเองจนพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและ พร้อมที่จะสามารถดูแลตัวเองได้ในเบื้องต้นอย่างมีประสิทธิภาพ

3) กำลังคนที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะทาง ในการดำเนินการที่ผ่านมาบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะทาง มีแนวโน้มลดลงเป็นจำนวนมากเนื่องจากภารกิจมีความรับผิดชอบทางการรักษาค่อนข้างสูง ก่อให้เกิดขวัญกำลังใจ ลดลงส่งผลให้บุคลากรเหล่านี้หันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ และผลกระทบต่อจำนวนบุคลากรในระบบบริการสุขภาพ ด้านสาธารณสุขลดลง จึงจำเป็นจะต้องมีการวางแผนในการพัฒนาบุคลากรให้ตรงกับความต้องการของประชาชน และควรมีมาตรการในการจูงจูงรักษาบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา

ได้มีการประกาศพระราชบัญญัติระบบสุขภาพปฐมภูมิ พ.ศ. 2562 ในราชกิจจานุเบกษาแล้วเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2562 โดยมีบทบัญญัติสำคัญที่กำหนดให้มีคณะกรรมการระบบสุขภาพปฐมภูมิทำหน้าที่กำกับดูแลเชิงนโยบายควบคู่กับกำหนดหลักเกณฑ์การให้บริการสุขภาพปฐมภูมิ การพัฒนาระบบสารสนเทศสำหรับเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบสุขภาพปฐมภูมิ และจัดให้มีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวและคณะผู้ให้บริการสุขภาพปฐมภูมิในจำนวนที่เหมาะสมในการจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิ รวมถึงควบคุมคุณภาพของหน่วยบริการและเครือข่ายบริการปฐมภูมิรวมทั้งได้มีการทดลองลงทะเบียนในหน่วยบริการปฐมภูมิหรือคลินิกหมอครอบครัวนำร่อง 50 แห่งทั่วประเทศ มีการจัดทำแอปพลิเคชันการดูแลสุขภาพสำหรับประชาชนในเบื้องต้นแล้วเสร็จ ส่งผลให้ประชาชนได้รับบริการที่ตอบสนองต่อความจำเป็นทางด้านสุขภาพขั้นพื้นฐานอย่างครอบคลุมและทั่วถึง

เอกสารอ้างอิง

Department of Older Persons. (2021). **Current aging society and economy in Thailand.**

Group to strengthen and develop network potential Elderly Potential Promotion Division. (in Thai)

Healthcare Quality Accreditation Institute (Public Organization). (2023). **Primary care unit standards.** <https://shorturl.asia/Gns3M>.1 October 2023

Kitpathi. R. (2020). **“Reform the primary health system An important turning point in public health in Thailand. for the good health of the people”**.<https://www.ahsouth.com/paper/407>. 8 Jan. 2020.

Office of Primary Health System Support, Ministry of Public Health. (2022). **Primary Health Service Quality Standards Manual 2023**. Bangkok: Office of Printing Affairs, War Veterans Organization under royal patronage.

Office of Public Health Administration Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health. (2014). **Family Care Team**. Bangkok: Thailand Agricultural Cooperative Printing Co., Ltd

Phinyopornphanit. B. (2019). **The National Public Health Reforms and the Challenges of Primary Care Service Systems**. Administrative System Development Group, Department of Disease Control, Ministry of Public Health , 2019

Public Health Administration Division Office of Primary Health System Support. (2020). **Guidelines for developing a health system (Service Plan) integrated primary care system with people at the center (Integrated, People-centered Primary Care)**. Samut Sakhon Province: Bern 2B Publishing Co., Ltd.

The World Health Report. (2008). **The World Health Report 2008 - Primary Health Care: Now More Than Ever**. OCHA coordinates the global emergency response to save lives and protect people in humanitarian crises. We advocate for effective and principled humanitarian action by all, for all.

ทิศทางการขับเคลื่อนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมสู่ชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิตและเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดเชียงราย

The direction for promoting the transfer of technology and innovation to the
community to improve the production capacity and local economy of Chiang Rai
province.

เพ็ญพรรณ โคมลิมิทร์, เบญจมาศ เมืองเกษม, นาวัน พรหมใจสา และโกมินทร์ วังอ่อน
Phenphan Komonmit, Benjamat Muangkasem, Nawin Promjaisa and Gomin Wang-on

บทคัดย่อ

สถาบันการศึกษาปัจจุบันมีความหลากหลายด้านองค์ความรู้ การวิจัย และการบริการวิชาการที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพหน่วยงานการศึกษานำไปสู่การเพิ่มบทบาทให้มีมาตรการสนับสนุนผู้ประกอบการเพื่อพัฒนาศักยภาพและความสามารถเศรษฐกิจชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาด้วยเทคโนโลยีของกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ขับเคลื่อนผ่านโครงการคลินิกเทคโนโลยีความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีเป้าหมายในการนำผลงานวิจัยของสถาบันอุดมศึกษา นวัตกรรมในสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีถ่ายทอดลงสู่ชุมชน โดยการพัฒนาภายใต้แนวคิด 4P ได้แก่ 1) การพัฒนาเครือข่าย (Partnership) 2) การพัฒนาคน (People) 3) การพัฒนาสินค้าและบริการ (Product & Service) 4) การพัฒนาชุมชน (Place)

จังหวัดเชียงรายเป็นพื้นที่เครือข่ายความร่วมมือโครงการคลินิกเทคโนโลยีกลุ่มภาคเหนือประกอบด้วยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย มีกลุ่มเป้าหมายเพื่อพัฒนา ประกอบด้วย ผู้ประกอบการชุมชน SMEs และเกษตรกร โดยภาคการเกษตรมีมูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นอันดับต้นของพื้นที่ ถึงอย่างไรก็ตามสภาพปัญหาของเกษตรกรผู้ผลิตและผู้ประกอบการแปรรูปสินค้าทางการเกษตรยังคงประสบปัญหาผลผลิตตกต่ำขาดความรู้ทางเทคโนโลยีที่เหมาะสม ขาดการพัฒนาต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าและการตลาด เนื่องจากต้นทุนผลิตด้วยเทคโนโลยีเกษตรสมัยใหม่ เกษตรอัจฉริยะมีมูลค่าสูงทำให้เกษตรกรรายย่อยไม่สามารถเข้าถึงได้ และขาดการเชื่อมต่อเทคโนโลยีระดับกลางนำไปสู่การวางแผนการผลิต การรวบรวม และการตลาด

ทิศทางการขับเคลื่อนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมสู่ชุมชนเพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิตและเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดเชียงราย เป็นแนวทางศึกษาสภาพปัจจุบันของบริหารจัดการถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของหน่วยงานในการให้บริการต่อชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: การถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาศักยภาพการผลิต เศรษฐกิจชุมชน โครงการคลินิกเทคโนโลยี

Abstract

The potential of educational organizations to support the development of entrepreneurs and strengthen the economic capacity of local communities through research and development using the technology of the Ministry of Higher Education, Science, Research, and Innovation is demonstrated by the diverse knowledge, research, and academic service capabilities of today's educational institutions. The cooperation between academic institutions and the Ministry of Higher Education, Science, and Technology is what propels this. Developing under the 4P concept 1) Partnership development 2) People development 3) Product and Service development and 4) Place aims to bring research findings from academic institutions and innovations from the Ministry of Higher Education, Science, and Technology to the public.

Chiang Rai province has established a technology clinic partnership network. Chiang Rai Rajabhat University, Mae Fah Luang University, Rajamangala University of Technology Lanna, Chiang Rai, and Chiang Rai College are the universities that make up the Northern Region. Farmers, SMEs, and community entrepreneurs are among the development's target groups. The region's economy depends heavily on the agricultural sector, but it still faces obstacles including low production yields, a lack of technological know-how, and the need for additional development to boost value and market access. Individual farmers find it difficult to access smart agriculture because of its high value, and there is a deficiency of intermediate-level technology connectivity for selling, aggregation, and production planning.

In order to improve the efficiency and efficacy of future service delivery to the community, a study of the current state of technology and innovation transfer management is necessary to guide the transfer of innovation and technology to the community for the development of production capacity and the local economy of Chiang Rai province.

Keywords: Technology and Innovation Transfer, Production Capacity Development, Community Economy, Technology Clinic Project

บทนำ

วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเป็นโจทย์การพัฒนาสำคัญที่จะทำให้เกิดขีดความสามารถในการตอบสนองต่อการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ ให้มีความเจริญเติบโต และมีความพร้อมรองรับต่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงของโลก นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความอยู่ดีมีสุข รัฐบาลไทยในปัจจุบัน (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี) จึงได้จัดทำนโยบายการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมโดยการมีส่วนร่วมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หน่วยงานองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และมหาวิทยาลัย การบูรณาการความร่วมมือนี้สืบเนื่องมาจากสถานการณ์ที่ผ่านมาของประเทศไทยที่พึ่งพิงการนำเข้าการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรมจากต่างประเทศมากกว่าการพัฒนาสังคมองค์ความรู้ของตนเองและมีการบริหารจัดการที่ทับซ้อนเป็นผลให้การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมของประเทศล่าช้า ไม่ทันต่อการพัฒนาเทคโนโลยีของโลก ตลอดจนมีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ในระดับต่ำจึงยากต่อการขับเคลื่อนอย่างชัดเจน ภาครัฐจึงพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวและสร้างกลไกเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรมยกระดับประเทศให้หลุดพ้นกับดักรายได้ปานกลาง (จิตรลดา พิศาลสุพงศ์ และสุพัตรา ศรีภูมิเพชร, 2560)

มาตรการของภาครัฐสนับสนุนให้ผู้ประกอบการทุกขนาดสามารถเข้าถึงและเกิดการลงทุนด้านวิจัย วิทยาศาสตร์และนวัตกรรม ตลอดจนการเพิ่มบทบาทสถาบันการศึกษาซึ่งเป็นหน่วยในการผลิตองค์ความรู้และผู้เชี่ยวชาญให้มีมาตรการในการสนับสนุนผู้ประกอบการในทุกมิติ เพื่อเพิ่มโอกาสพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นเศรษฐกิจระดับโครงสร้างฐานรากของประเทศ ดำเนินงานผ่านหน่วยงานระดับภูมิภาคและระดับกลุ่มจังหวัด โดยขับเคลื่อนผ่านโครงการคลินิกเทคโนโลยี โครงการที่มีความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษากับกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยมีเป้าหมายในการนำผลงานวิจัยของสถาบันอุดมศึกษา ตลอดจนนวัตกรรมในสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีถ่ายทอดลงสู่ชุมชน โดยการพัฒนาภายใต้แนวคิด 4P ได้แก่ 1) การพัฒนาเครือข่าย (Partnership) การบริการให้คำปรึกษาและข้อมูลเทคโนโลยี (Technology Consulting Service : TCS) มุ่งให้บริการคำปรึกษาและข้อมูลเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น 2) การพัฒนาคน (People) การพัฒนาศักยภาพเครือข่าย (Network Capacity Building : NCB) มุ่งพัฒนาส่งเสริมบุคลากรให้เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถในการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปเพิ่มศักยภาพการผลิตและเศรษฐกิจชุมชน 3) การพัฒนาสินค้าและบริการ (Product & Service) การเพิ่มศักยภาพธุรกิจชุมชน (Business Community Enterprise : BCE) มุ่งพัฒนาสินค้า บริการตลอดห่วงโซ่อุปทานและห่วงโซ่คุณค่าให้ได้คุณภาพมาตรฐาน ตามความต้องการของตลาด และยกระดับผู้ประกอบการเพื่อสังคม และ 4) การพัฒนาชุมชน (Place) การบ่มเพาะหมู่บ้านวิทยาศาสตร์ (Science Community Incubator : SCI) เพื่อนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแก้ไข้ปัญหาของชุมชน หมู่บ้าน ตลอดห่วงโซ่อุปทานและห่วงโซ่

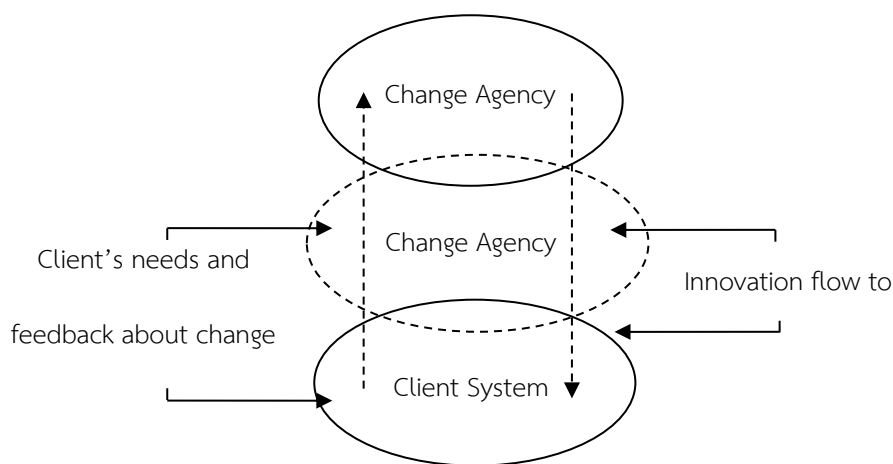
คุณค่า สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง (กองส่งเสริมและประสานเพื่อประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2565) กล่าวโดยสรุปการทำงานภายใต้แนวคิด 4P ของคลินิกเทคโนโลยีได้มีความมุ่งหมายในการพัฒนาศักยภาพความพร้อมของบุคคลเป็นฐานเพื่อให้เกิดการพัฒนาในมิติต่างๆ ทั้งในรูปแบบการพัฒนาระดับปัจเจกบุคคล รูปแบบกลุ่มชุมชนหรือผู้ประกอบการชุมชนที่มีความสนใจเข้ารับบริการ เพื่อให้สามารถนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปใช้ในการยกระดับเศรษฐกิจตลอดห่วงโซ่อุปทานโดยการให้บริการผ่านคลินิกเทคโนโลยีเครือข่ายระดับมหาวิทยาลัย อาชีวศึกษา หน่วยงานเอกชน หน่วยงานในสังกัดวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (กองส่งเสริมและประสานเพื่อประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2566)

จังหวัดเชียงรายเป็นพื้นที่ในเครือข่ายความร่วมมือโครงการคลินิกเทคโนโลยีกลุ่มภาคเหนือโดยมีสถาบันการศึกษาดำเนินงานทั้งสิ้น 4 สถาบัน ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย มีกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับบริการ ได้แก่ ผู้ประกอบการชุมชน ผู้ประกอบการ SMEs และเกษตรกร อีกทั้งจังหวัดยังเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ของระเบียงเศรษฐกิจตามกรอบความร่วมมืออนุภาคลุ่มน้ำโขง (GMS) และได้รับการจัดตั้งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดเชียงราย มุ่งให้ความสำคัญต่อการใช้เทคโนโลยี ส่งเสริมให้มันนวัตกรรมเพื่อยกระดับการประกอบธุรกิจให้มีศักยภาพการค้า การลงทุน การบริการที่สูงขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มุ่งเน้นพัฒนาท่องเที่ยวเชิงคุณค่า การพัฒนาระบบบริการโลจิสติก การส่งเสริมนวัตกรรมสินค้าเกษตรมูลค่าสูง ควบคู่ไปกับการสร้างสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ ในด้านเศรษฐกิจกล่าวได้ว่า ภาคการเกษตรและภาคการบริการของจังหวัดเชียงรายมีความสำคัญที่ทำให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สูงเมื่อดูจากการเปรียบเทียบสัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเชียงรายภาคการเกษตรมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงถึง ร้อยละ 33.60% คิดเป็น 33,013 ล้านบาท รองลงมาได้แก่ ขยายส่ง ขยายปลีก การซ่อมรถยนต์ มูลค่า 13,871 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 14.12 และ ภาคการศึกษามูลค่า 12,879 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 13.11 แต่ถึงอย่างไรก็ตามแม้ว่าภาคการเกษตรจะสามารถสร้างมูลค่าสูงที่สุดแต่สภาพปัญหาของเกษตรกรที่เป็นผู้ผลิตและผู้ประกอบการที่เป็นผู้แปรรูปสินค้าทางการเกษตรยังคงประสบปัญหาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ขาดความรู้การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ขาดการพัฒนาต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าและการตลาด (ศาลากลางจังหวัดเชียงราย, 2563) เนื่องมาจากต้นทุนการผลิตด้วยการใช้เทคโนโลยีเกษตรสมัยใหม่ หรือเกษตรกรอัจฉริยะมีมูลค่าสูงทำให้เกษตรกรรายย่อยไม่สามารถเข้าถึงได้ อีกทั้งผู้ประกอบการยังขาดการเชื่อมต่อระหว่างเทคโนโลยีระดับกลางนำไปสู่การวางแผนการผลิต การรวบรวม และการตลาด ซึ่งเป็นระบบที่เชื่อมร้อยตลอดห่วงโซ่อุปทานและการให้บริการทางการเกษตร (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565) จากสภาพปัญหาดังกล่าว การศึกษาทิศทางการขับเคลื่อนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมสู่ชุมชนเพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิตและเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดเชียงราย จัดทำขึ้นเพื่ออธิบาย

หลักการแนวความคิดการศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการการถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของหน่วยงานในการให้บริการต่อชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไปในอนาคต

การถ่ายทอดเทคโนโลยี

เสาวนีย์ วิจิตรโกสุม และอุ้นเรือน เล็กน้อย (2560). อธิบายถึงแนวความคิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมงานวิจัยสู่ชุมชน ประการแรกจำต้องสร้างการยอมรับในองค์ความรู้ของงานวิจัยเพื่อให้เกิดการนำนวัตกรรมนั้นๆ ไปใช้ ชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ปฏิบัติและทดลอง ซึ่งสามารถกำหนดเป็นแนวทางในการสร้างการยอมรับนวัตกรรมจากทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม ไว้ 5 ประการได้แก่ 1) การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) เพื่อเป็นตัวกลางในการเชื่อมต่อ (Linkage) ระหว่างผู้พัฒนานวัตกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย 2) การพัฒนาระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) หมายถึงผู้ที่คอยสนับสนุน ให้คำปรึกษา การนำนวัตกรรมไปใช้เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดจากผู้มีประสบการณ์ตรงไปยังผู้ที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์ต่อนวัตกรรมนั้นๆ 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อขยาย/เพิ่มจำนวนผู้ยอมรับนวัตกรรม การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และการสาธิต การสร้างเครือข่ายความร่วมมือนี้จะสามารถกระตุ้นให้กลุ่ม Early Majority และ Late Majority ให้สามารถได้รับความรู้ ความเข้าใจ และการบอกต่อเกี่ยวกับนวัตกรรมได้อย่างลึกซึ้งและรวดเร็วมากขึ้น 4) การใช้กลยุทธ์การสื่อสาร การยอมรับนวัตกรรมในรูปแบบตัวบุคคล (Face to Face) เป็นเทคนิคในการสื่อสารที่มีความเป็นกันเอง เน้นการส่งผ่านความคิดข้อมูลแบบปากต่อปากจากคนกลุ่มไปยังคนกลุ่มหนึ่ง 5) การกำหนดเนื้อหาสาระของสื่อสารนวัตกรรม เป็นการสร้างความรู้และโน้มน้าวให้เกิดการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม ดังแผนภาพที่ 1 แสดงถึงบทบาทของ Change agent

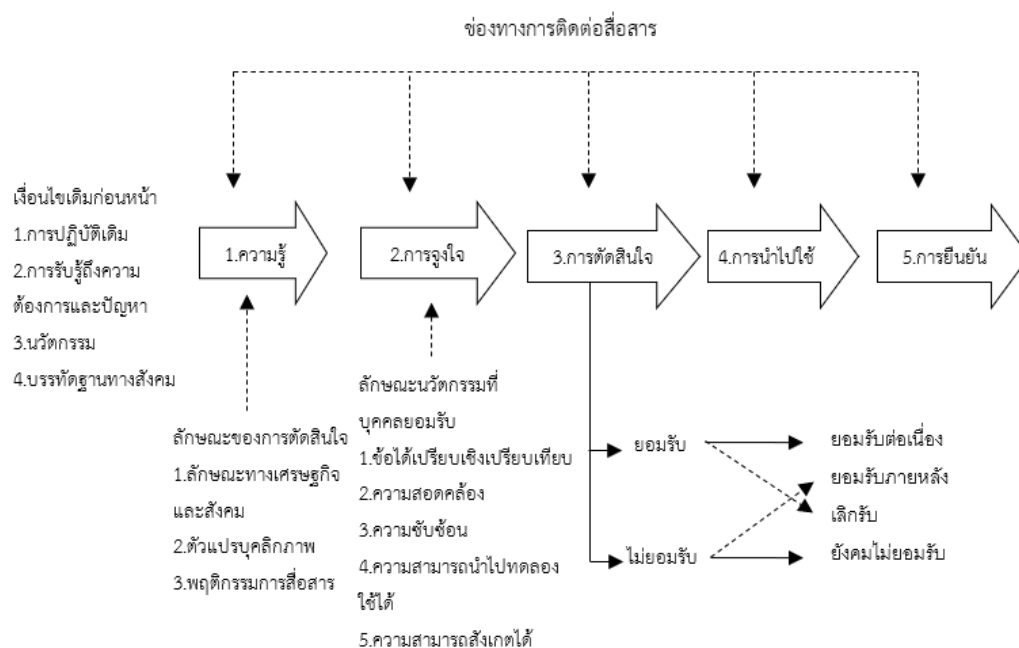
ภาพที่ 1 บทบาทของ Change agent ตามแนวคิดของ Roger

(ที่มา : Rogers, 1983, p. 314)

การยอมรับเทคโนโลยีและนวัตกรรม

Rogers & Shoemaker (1983) ได้อธิบายทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรม (The Innovation Decision Process Theory) มี 5 ขั้นตอน ประกอบไปด้วย 1) ของความรู้(Knowledge) ขั้นที่บุคคลรับรู้ว่ามีนวัตกรรมนั้นเกิดขึ้นและนวัตกรรมนั้นทำหน้าที่อะไร 2) จูงใจ (Persuasion) ขั้นที่บุคคลจะแสดงความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อนวัตกรรมนั้น บุคคลที่มีความรู้สึกเห็นด้วยจะมีความกระตือรือร้นในการแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง 3) การตัดสินใจ (Decision) ขั้นที่บุคคลตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรม หลังจากการได้ทดลองใช้ 4) การนำไปสู่การปฏิบัติ (Implementation) ขั้นที่บุคคลได้ยอมรับนวัตกรรมแล้วนำมาใช้ตามแนวทางหรือวิธีการของนวัตกรรม 5) การยืนยันการยอมรับ (Confirmation) ขั้นที่บุคคลสืบค้น ค้นหาข้อมูลเพื่อยืนยันหรือสนับสนุนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมนั้นอีกครั้ง แต่ผู้รับนวัตกรรมอาจเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจอีกครั้งเมื่อข้อมูล ข่าวสารที่ได้รับเป็นด้านลบเกี่ยวกับนวัตกรรมที่ตนเองเลือกไว้

Everett M. Rogers ได้พัฒนาแบบจำลอง 5 ขั้นตอนกล่าวถึงกระบวนการตัดสินใจรับนวัตกรรม (The Innovation Decision Process Theory) ซึ่งได้ถูกนักวิชาการต่างๆ นำไปใช้อย่างแพร่หลาย เพื่ออธิบายถึงสถานการณ์ที่มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจรับนวัตกรรมของบุคคล ดังนี้

ภาพที่ 2 แบบจำลอง 5 ขั้นตอนในกระบวนการตัดสินใจรับนวัตกรรม

(ที่มา : Roger, E.M., 1983, p. 165)

การบริหารจัดการ

การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดไม่ว่าจะเป็นคนหรือวัตถุ การบริหารมีลักษณะเป็นกระบวนการ เริ่มตั้งแต่กระบวนการคิด การวางแผน การ

จัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การบังคับ การรายงาน การงบประมาณ การประสานงาน การควบคุมงาน การตัดสินใจ และนโยบาย (สมานชัย กิจวิจารณ์ (2563), แคมเบล และคณะ, (1997) , เฮอร์เบิร์ต เอ. ไชมอน, (1747) ดอน เฮลลรีเกิ้ล, (1982) เดล โยเดอร์, (1956))

จิรวุฒิ บุญวัฒนาภรณ์ (2557) ที่ได้กล่าวถึงแนวคิดระบบการจัดการด้านปัจจัยในการบริหารงาน (CHAKRITS 5M : Social Development Component) ประกอบด้วย การจัดการองค์กร (Mechanism) ด้านการเงิน (Money) ด้านบุคคล (Manpower) การจัดหาและมีไว้ซึ่งเครื่องมือเครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ สำหรับปฏิบัติงาน (Material & Buildings) และองค์ความรู้และข้อมูลข่าวสารอื่น (Methodology and Information) ที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จในการปฏิบัติงาน

วิรัช วิรัชนิการวรรณ (2551) ได้เสนอหลักการบริหารจัดการเพื่อการปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จ 9 ปัจจัยประกอบไปด้วย 1) การบริหารคน (Man) 2) การบริหารเงิน (Money) 3) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Material) 4) การบริหารงานทั่วไป (Management) 5) การบริหารการให้บริการประชาชน (Market) 6) การบริหารคุณธรรม (Morality) 7) การบริหารข้อมูล (Message) 8) การบริหารเวลา (Minute) และ 9) การบริหารการวัดผล (Measurement)

การดำเนินงานขององค์กร McKinsey's 7s Framework

McKinsey's 7s Framework เป็นแนวคิดที่ใช้ประเมินและติดตามความเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรถูกพัฒนาโดย Robert H. Waterman Jr. และ Tom Peters และ ในปี ค.ศ 1980 แนวคิดนี้เสนอการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ 7 ประการที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพขององค์กร ได้แก่ 1) กลยุทธ์ขององค์กร (Strategy) เป็นแนวทางในการทำให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ 2) โครงสร้างองค์กร (Structure) ทำหน้าที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งและกิจกรรมต่างๆ ภายในองค์กร 3) ระบบในการดำเนินงาน (System) ข้อบังคับ ขั้นตอนที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานในองค์กรทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 4) ความรู้ ความสามารถขององค์กร (Skill) คุณลักษณะความสามารถเฉพาะตัวขององค์กร 5) สมาชิกในองค์กร (Staff) กระบวนการนี้เริ่มตั้งแต่การรับสมัคร คัดเลือก กำหนดตำแหน่ง การพัฒนาพนักงานให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการทำงาน 6) ลักษณะแบบแผนหรือพฤติกรรมในการบริหารงานของผู้บริหารระดับสูง (Style) รูปแบบการดำเนินงานของผู้บริหาร 7) ค่านิยมร่วมกันของสมาชิกในองค์กร (Shared Values) เป้าหมายสูงสุดขององค์กรที่เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างคุณค่าให้แก่องค์กร (Baishya, 2015)

โครงการคลินิกเทคโนโลยี

คลินิกเทคโนโลยีเป็นกลไกกลางที่สำคัญในการนำความร่วมมือด้านผลงานวิจัย พัฒนาระหว่างกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสถาบันการศึกษา ทำหน้าที่ในการส่งเสริมการนำวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี

และนวัตกรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตและเศรษฐกิจชุมชนที่สอดคล้องกับเป้าหมายตามยุทธศาสตร์การวิจัย และสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่และการผลักดันเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนนวัตกรรมให้เอื้อต่อการ ส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายการถ่ายทอดเทคโนโลยีลงสู่ชุมชน นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต เพิ่มรายได้ ลด รายจ่ายแก่ผู้รับบริการโดยการบริหารจัดการภายใต้กรอบมุ่งเน้นการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาการบริการ ของเครือข่าย (Partnership) แพลตฟอร์มบริการให้คำปรึกษาและข้อมูลเทคโนโลยี (Technology Consulting Service: TCS) มุ่งเน้นการพัฒนาเครือข่ายคลินิกเทคโนโลยี การบริหารจัดการเครือข่ายเพื่อให้บริการคำปรึกษา (Consult) เผยแพร่ความรู้ ข้อมูลเทคโนโลยี ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชน 2) การพัฒนาคน (People) แพลตฟอร์มพัฒนาขีดความสามารถเครือข่าย (Network Capacity Building: NCB) มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะ (Upskill/Reskill) พัฒนาศักยภาพ ส่งเสริมการเรียนรู้ ให้กับบุคลากรในเครือข่าย เจ้าหน้าที่ อาสาสมัครและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาให้เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสู่การ ไปขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) การพัฒนาสินค้าและบริการ (Product/Service) ภายใต้แพลตฟอร์มเพิ่มศักยภาพธุรกิจชุมชน (Building Community Enterprise: BCE) มุ่งเน้นยกระดับความสามารถการแข่งขันในเชิงเศรษฐกิจให้กับผู้ประกอบการ ชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีแผนธุรกิจที่ชัดเจน และส่งเสริมการดำเนินธุรกิจเพื่อชุมชน (Business for Community) โดยพัฒนาสินค้าและบริการ (Product) บนฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมตลอดห่วงโซ่คุณค่า นำไปสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่ตลาดออนไลน์และออฟไลน์ต้องการ 4) การพัฒนาพื้นที่ (Place) ภายใต้ แพลตฟอร์มบ่มเพาะหมู่บ้านวิทยาศาสตร์ (Science Community Incubator : SCI) มุ่งเน้นการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีลงไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่ โดยใช้กระบวนการสร้างผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า “นัก วิทย์ชุมชน” เพื่อให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วม เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยคนในชุมชนด้วยหลักคิดเชิง วิทยาศาสตร์ ไปประยุกต์ต่อยอดภูมิปัญญาและมุ่งเน้นในการแก้ไขปัญหาของชุมชน/หมู่บ้าน ให้สามารถเพิ่มขีด ความสามารถในการบริหารห่วงโซ่คุณค่าเชิงเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป้าหมายสุดท้ายของแพลตฟอร์ม คือ การสร้าง โอกาสให้กับชุมชนได้แก้ไขปัญหา สร้างความเข้มแข็ง สร้างรายได้ลดความเหลื่อมล้ำ และนำสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ในระยะยาว (กองส่งเสริมและประสานเพื่อประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. สำนักงาน ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2565)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีกองกลางในระดับมหภาคในระดับจังหวัดเพื่อสร้างพี่เลี้ยงสำหรับผู้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีและ นวัตกรรมอย่างชัดเจน

2. การจัดระบบองค์กรถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของหน่วยงานและมีการบริหารจัดการที่ไม่ทับซ้อนกัน

3. การสนับสนุนให้เกิดการกระตุ้นในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในทุกระดับ เพื่อก่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่

4. สร้างการนำร่องผู้ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ประสบความสำเร็จเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อยอด และขยายผลได้อย่างแท้จริง

5. การพัฒนาเครื่องมือและหลักสูตรการสร้างนวัตกรรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี นวัตกรรมที่ก่อให้เกิดความสำเร็จสูงแก่หน่วยงานที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างประสิทธิภาพแก่หน่วยงานดำเนินการ

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

1. การพัฒนางานวิจัยที่เหมาะสมต่อบริบทเชิงพื้นที่และเหมาะสมต่อผู้รับบริการ
2. การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมโดยใช้ปัญหาในพื้นที่เป็นฐานเพื่อสร้างความตระหนักร่วมระหว่างผู้พัฒนาและผู้รับเทคโนโลยีนวัตกรรมนั้นไปใช้เพื่อสร้างความยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

Chiang Rai Provincial Hall. (2020). **Chiang Rai Province Development Plan 2023 - 2027**. Retrieved from [http://123.242.164.131/cwp/wp-content/uploads/2021/10/planyear resize.pdf](http://123.242.164.131/cwp/wp-content/uploads/2021/10/planyear%20resize.pdf)

Division for Promotion and Coordination for the Benefit of Science, Research, and Innovation.(2022). **Guidelines for Preliminary Project Proposal Development: Promoting the Application of Science, Technology, and Innovation to Enhance Production Capacity and Community Economy, 2022-2025**. Retrieved from <http://clinictech.ops.go.th>

Division for Science, Research, and Innovation Promotion and Coordination. (2022). **Guidelines for Developing Preliminary Project Proposals: Promoting the Application of Science, Technology, and Innovation to Enhance Production Capacity and Community Economy, 2022-2025**. Retrieved from http://www.clinictech.ops.go.th/online/cmo/blog_show.asp?blogid

- Jeerawat Boonwattanaporn. (2013). **Performance Effects of Management in the Suppression Division of the Central Investigation Bureau, National Police Office.** (Doctoral dissertation). Sripatum University. Bangkok, Thailand. Retrieved from <http://dspace.spu.ac.th/handle/123456789/4460?mode=full>
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2022). **Agricultural and Cooperative Development Plan of Chiang Rai Province (2023 - 2027)**. Retrieved from <https://www.opsmoac.go.th/chiangrai-strategic-files-442891791798>
- Pitsansuphong, J, and Sriphumipetch, S. (2017). **Development of Science, Technology, Research, and Innovation.** Journal of Economics and Society, 54(1), 50-54.
- Rogers, E. M. (1983). **Diffusion of innovations.** (3rd ed). The Free Press. New York: Collier Macmillan.
- Rogers, E. M. & Shoemaker, F. (1978). **Communication of Innovations: A Cross - Cultural Approach.**New York: Free Press.
- Samanchai Kitwijarn. (2020). **Management according to strategic plan.** Journal of Roi Kaensarn Academi, 5(1). 51-63.
- Saowanee Wichitkosum and Unruean Kroy. (2017). **Transfer of technology and research innovations to application in the area.** Environmental journal. 21(3), 19-28.
- Wirat Wiratniphawan. (2008). **Comparative analysis of the meaning of management. development management and management** (Lecture documents). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.